VAIŽGANTAS

NEBILYS

VAGA VILNIUS,
1995 M.

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą
„LIETUVIŲ LITERATŪROS KLASIKOS KŪRINIŲ PERKĖLIMAS
Į ELEKTRONINĘ ERDVĘ“, 2013

TURINYS

NEBILYS **4**
DĖDIENĖ 7
PUZIONYS 13
DU DRAUGU 16
PIRŠLĖS 21
VIENA DVIEM 30
VELYKINĖ NUODĖMĖ 41

VAIŽGANTAS

NEBILYS

VILNIUS, 1995 M.

NEBILYS

AŠ BENE BŪSIU JAU KUR PRASITARĘS, KAIP VIENAME TOLIMAME LIETUVOS PAKRAŠTY TEKO MAN ŠV. SAKRAMENTAIS APRŪPINTI KEISTAS ELGETA. APYLINKĖJ JIS BUVO RETKARČIAIS MATOMAS IR TUO ĮSTABUS, KAD VISAI NEREAGAVO Į IŠVIRŠINIUS DALYKUS. Aplinkos jis lyg ir nematė, tikriau, jis niekur nežiūrėjo, savo vyzio nestabdė nei ant artimo, nei ant tolimo daikto, nei žemėj, nei danguj, nei horizonte. Akys buvo švarios, bet lyg apdujusios. Kalbą jis suprato, liepiamas klausė, bet nė mažiausiu garseliu neatsiliepdavo. Buvo lyg šalty ledas: šviesos spinduliai jį skrodžia, bet netirpina.

Mito tuo, ką žmonės patys susiprasdavo jam paduoti. Nei prašė, nei dėkojo. Į trobą įeidavo lyg taip sau, pasėdėti. Valandėlę sėdėjo, nieko nematydamas, lyg giliai susimąstęs, ir, jei tuo neilgu tarpu niekas nieko jam nepakišdavo, išeidavo nieko nesakęs. Kitoje troboje taip pat. Gavęs duonos, lyg dramblys nesigardžiuodamas čia pat suvalgė visą, riekelę ar abyšalę; rodėsi, taip pat lengvai prarytų, jei kas visą puspladį paduotų. Godą tereiškė, kai kas jam ant stalo padėdavo didžiulį, sietinį dubenį sriubos. Srėbė kaip retą patiekalą, kurio seniai seniai buvo neberagavęs, tačiau ar visai nenusimanydamas, kas tai buvo: kopūstai, burokai, bulbės, kruopos, ar tai jam vis tiek pat buvo. Tačiau jei kas jį bevalgant imdavo šnekinti ir reikšti savo nekantrumą, kai nieko neišklausia, palikdavo ir srėbalą ir išeidavo sau kitur.

Ir prašomas duoti žmogus raukais; o neprašomam kas gi savaime atkiš? Tai Nebyliui pasrėbti buvo itin reta pramoga,— mito gangreit sausa duona, o atsigėrė turbūt lauke, nes troboje niekados nepasidairė skardinėlės ar kibiro. Tai ir buvo tikras gyvakaras, vieni kaulai odos maišely.

Kas jis ir iš kur buvo, niekas nežinojo — nei kaimiečiai, nei policija; niekas juo ir nesidomėjo. Tik kai viename kaime Nebylys nebesikėlė nuo suolo, ilgesnį laiką sienos atsikolęs, šeimininkui jo pagailo, gražiai paguldė ir pasiuntė arklius kunigo.

Pasilikęs vienas su ligoniu, aš tiek pat telaimėjau. Liepiamas persižegnoti nesižegnojo; žiūrėjo kažin kur, buvo lyg stabu ištiktas. Nei lūpos, nei bent kuris raumenėlis nevirpėjo; ir kas gi pajudės, kad jokio raumenėlio skruostuos nebuvo. Kaktoje buvo tiek gilių raukšlelių, jog net tikėti negalėjai tiek galint sutilpti tokioje siauroje vietoje. Panorau suskaityti. Priskaičiau penkiolika, o dar daugiau mažučių liko gilyn per smilkinius. Buvo aišku: ligonis visiškai išsekęs badavimu.

Paskui susigėdau taip pašlijęs nuo tiesioginio savo uždavinio ir, atsiklaupęs prie lovos, ėmiau balsiai lietuviškai kalbėti ritualines maldas. Įsižiūrėjęs į lotynišką tekstą, nebemačiau paties ligonio, tik ėmiau girdėti šnabždesį, lyg tarakanui sienoje plyšiu žingsniuojant. Pašokęs pridėjau ausį prie ligonio lūpų ir vos vos supratau:

— ...Išniekinau Velykų Švintį... potį Prisikėlimų... Užmušeu draugų... motinų... Ak, Dieve Dieve, kodėl gi vis nenujemi ta sunkuma... Lygei trys dešimtys metų...

Nušvitau nudžiugau, lyg loteriją laimėjęs; į abudu delnu suėmiau nelaimingojo veidą ir, iš širdies pabučiavęs tas kentėtojo raukšles, tariau:

— Pax tecum! Nuima jau, nuima: aš tau atleidžiu visas tavo kaltybes vardan Dievo Tėvo... Atkentėjai, nabagel, kad ir daug bloga padaręs...

Kol apsidirbau, ir „nebylio“ nebeliko.

Sunku buvo net susvajoti visa tragedija; ji turėjo būti tokia didelė ir ūmi, jei taip sustingino kaltininką ištisoms trisdešimtims metų. Nebuvo nė vilties kada nors patirti, kaip ten buvo, nes ligonis kalbėjo visai kito Lietuvos pakraščio tarme; ta, kuri man, tiesa, buvo gerai žinoma. Buvau prislėgtas.

Praėjo daug metų. Pasitaikė būti tos tarmės šone. Susirinko giminės, pažįstami. Paužkandžiavus, alaus paragavus, užsimečiau, kad vyresnieji papasakotų ką nors iš savo šono istorijų.

— Aja! To gero kiek tik nori.

Ir pasipylė daugybė nepaprastų atsitikimų, pradedant nuo pojuokų gąsdinimo ir iki tikrų šiurpulingų kriminalų.

Viena „istorija“ lyg garsu atsiliepė mano atmintyje. Ką čia panašu aš esu girdėjęs? Gal net matęs — taip aišku... Gal prieš penkias dešimtis ar net daugiau metų, kalbėjo, visai negarsus ir nežymus antai kaimas plačiai pagarsėjo niekam nesuprantama žiauria žmogžudyste ir baisiu likimu dviejų kiemų. Kiek pavargęs, atsiminiau Nebylį, kuriam paskutinėj valandoj patarnavau. Sudėjęs krūvon, ką prieš dvidešimtį metų buvau užgirdęs, ir tai, ką dabar išgirdau, susidariau štai šitą vaizdą.

Norite — tikėkite, nenorite — ne.

DĖDIENĖ

DIDUMĄ PUZIONIŲ KAIMO GYVENTOJŲ PASAULIN ATNEŠĖ BUTKIŲ DĖDIENĖ APOLONIJA, ARBA TIESIAI - DĖDIENĖ. PUZIONYSE JOS NIEKAS KITAIP NĖ NEBEVADINO, NORS KITUR VISUR TOJE APYLINKĖJE PRIBUVĖJAS - BOBUTE ŠAUKĖ.

Bobutauti Butkienė išmoko iš tos, kuri ir jos pačios priiminėjo vaikus, ypatingos gi higienos — vien iš savo patyrimo. O turėjo tokią lengvą ranką, jog nė vienas jos priimtas vaikas negavo nei bamba klykti, nei iš šio pasaulio pasišalinti. Taip pat nė vienai gimdyvei neužkrėtė kraujo ir nesukėlė karščio.

Bepiga buvo Puzionims čia pat turėti tokia bobutė. Bent šiuose dalykuose nebuvo priepuolių, nebuvo ilgų ligų, kuriomis sirgti taip nėra laiko ūkio šeimininkei, o bene svarbiausia, kad nebuvo išlaidų ir sielvartų, kurie žildina vaikų tėvus; pagaliau nebuvo kažin kodėl nemėgiamos, nors taip reikalingos specialistės bobutės, dažniausiai šlykščios bobos, kuri, nieko neveikdama, ėda kaip arklys, lyg už visą amžių atsiėsdama, ir visiems per ištisas dvi tris savaites kliūva kaip koks nuliekamas griozdas.

— Lengvybė mums, kad žinotumėt, su tomis gimdytuvėmis! — džiaugės puzionys savo kaimynams, tekus su jais kur susisėsti prie buteliuko.— Mes savo bobutės nė justi nepajuntam. Ji mums pasirodo tikrai kaip starkus: padeda radinį ir linksma sau ištarška.

Su sveiku, nesužalotu vaikeliu trobos gyventojams dar likdavo kažko džiaugsminga — Dėdienės buvimo švieselė, lyg Angelas Sargas būtų sapny aplankęs. Švystelėta, pasisukiota, niekam nieko nesukliudyta, niekam niekaip nepakyrėta ir išnykta.

Puzionims Dėdienės pavydėjo visa apylinkė, veltui tačiau mėgindami nors retkarčiais brangiomis dovanomis ją privilioti.

— Ką čia, ką čia, vyreli!.. Aš tik taip sau... Aš tik saviškėms padedu kuo galėdama...— atsikratinėdavo Butkienė naujų klientų tokiu griežtu mostu, jog kvietėjui nebeliko jokio noro beužsipulti.

— Neina, kad ji kur tuoj, niekam kitam. O sumaninga bobutė...

Aukštaičių kaimo trobos stovi per abipus gatvės, dažnai priešpriešais viena kitai. Priešais Butkių kiemą stovėjo tame pat ūlyčgaly Šnervų kiemas. Tai abudu kaimynu su nieku nepasislėpė, vienas antrą bet kurią valandą galėjo pasekti. Ag ir nesislėpė, nieko peiktina nedarydami. Ta viena Butkienė, pradėdama savo žygį, slapstės ir pati nesižinodama kam ir nuo ko.

Antai Šnervos mato, kaip į Butkių kiemą rūpestingai atžingsniuoja tai vienas, tai kitas kaimo dėdė, šiaip jau nelankęs šio galo. Reiškė — nebe veltui; jau ant jo kiemo sklando starkelis. Spryske ir prieangy dėdė nepaprastai ilgai valė čebatus ar vyžas nuo purvo: žinai gi, kas yra išklampoti lietuvių ūlyčia, kur skysto, išplakto purvo iki riešų! — taip spardydamas grindis, kad trečiame kieme dundėjo, o vidun dėdė nėjo. Be purvinų kojų, dar kliudė nosis ir gerklė, kur kaip tik į tą valandą jautė susirinkus per daug išmestinų dalykų. Tad šniurkštavo, krankštė, spjaudės, lyg sifilio ėdamas, kol gryčios klingė kleptelėjo ir pasirodė pati Dėdienė. Iš Šnervų kiemo galėjai ir jųdviejų šneką išgirsti.

— Tai ko gi čia trepūskoji visą valandą kaip arklys? Ar nemoki klingę pakelti? Ar jau? — išmetinėjo ateiviui Dėdienė rūsčiais žodžiais, bet tokiuo maloniu balsu, kad dėdei šepečiuku pakarpyti ūsai visiškai dingo tarp nosies ir šypsena atsiraičiusios lūpos.

— Jau, Dėdienyte, jau... Jau klykia... jau skausmai ją remia,— atsakinėjo

dėdė, mandagiai nusimaudamas nuo apskritos kaip kuoka savo galvos kailinę triausę ir labai žemai siekdamas rankos pabučiuoti.

Kvietėjas kaip mokėjo, taip veidu, balsu, visu savim meilę reiškė, pagarbą ir bekraštį pasitikėjimą, kaip skęstąs, tą vieną prieš savo akis turėdamas gelbėtoją.

Butkienei dėdės pasirodymas nebūdavo netikėtas, o jo žodžiai ir susisielojimas — naujiena. Ji laiku žinojo, kada, kas jos pareikalaus ir kuriais žodžiais tai pareikš. Jau šimtą kartų buvo mačiusi ir girdėjusi, kaip rimtai rūpestingai išdėsto reikalą tėvas, laukiąs nebe pirmo gyvo, ir kaip nervingai, desperatiškai dėsto tėvas, laukiąs pirmojo. Jaunas vyras, nors ne pats gulėjo patale, ne pats gimdymo skausmus ir pavojus kentė, žmonos skausmuose dalyvavo, mirdamas baile, kad bent viskas, Dieve duok, gerai pasibaigtų.

— Nieko, nieko, bus gerai. Taip jau reikia. Taip Dievulio moterims likta. Kaipgi kitaip? — ramino Butkienė susisielojusį, visą nusigandusį, ką čia jis savo užgaidu yra pridirbęs.

Butkienė tučtuojau pertraukdavo savo kad ir ūmiausį darbą. Nesustabdydavo jos nė įsikūrinusi krosnis, kada bereikėjo puodai kaisti, nes namiegai buvo išmuštrinti; pirmasis artimasis, moteriška ar vyriškas, stojo šeimininkės vieton ir toliau dirbo jos pradėtąjį darbą. Stambios ūkininkės ruošą sutrukdžiusiam belikdavo nustebti dėl jos pasišventimo gera valia pasiimtai pareigai.

Ilgai ruoštis Butkienei netekdavo. Ji visados būdavo tiek švari, kad nebuvo sarmata ir svetur taip pasirodyti. Tad belikdavo iš skrynios pasiimti chirurginis instrumentas ir išsiriesti didžiulė vilnonė išeiginė skara, ar tai buvo žiemą, ar vasarą. Ag ir gaubės šita skara Butkienė, išeidama į bobutystes, ne reikalu, bet, taip sakant, ritualiniu tikslu, kaip žydas marga marškone, talles, pradėdamas maldą.

Butkienei vaikelio atkvietimas į šį pasaulį buvo šventas darbas, gal net maldos darbas, nes taip ji daugino Dievo garbintojų. Ji čia dalyvavo didžiausioj šeimyninėj šventėj ir giliausioj gamtos paslapty. Ji tuo momentu buvo gamtos būtinybė, neišmetamas garsas akorde, o ne asmuo, savais tikslais įsibrovęs; įasmenintas tautos ar krikščionybės gaivalas. Butkienė jautė, kad tai reikia pareikšti bent viena išeigine drapana — bent skara, o visa savim vaizduoti slėpinį.

— Jau vedas...— paslaptingai kugždėjos kaimynai, pro savo langus sekdami, kaip pirma sparčiai žingsniuoja dėdė, šiuo kartu paknapsėdamas, nors šiaip jau buvo tvirtų kojų.

Jis nuleidęs galvą, jis akim pačią žemę aria, vis dėlto nebepamato nelygumų ir knapteli. Toj valandoj jam niekas neberūpi be tos, kuri bendrą užgaidą pati viena atkenčia ir skausmuose rangos. Vyriškus dėdės jausmus kaimynai gerai supranta; širdžia, jei ne žodžiais, velija, kad Dievas duotų laimingai, ir rimsta, matydami pačią Dėdienę paskui sekant.

— Nieko, nieko, bus gerai...— kartojo jos pačios žodžius, kurie dar nė karto nebuvo apvylę.

Paskui kvieslį seka trumpa drūta figūrėlė, skara apsigaubusi visą galvą, visą veidą, visas akis, kad net dyvai buvo iš šalies žiūrint, kaip ji bematys po savim taką. Slėpės nuo smalsuolių, o šie kaip tik ant to pažino jos kelio galą. Po skara ant krūtinės kietai sukryžiuotose rankose slėpė, lyg kokia suokalbininkė priešui diciną į širdį įsmeigti, savo vyro skustuvėlį. Gatve ėjo įasmeninta paslaptis — paslapties sutiktų; to, ko dar nebuvo, o žadas būti, kas dar nežinomas, su daugeliu galimybių. Butkienė, visados atvira, šiuo kartu sveika tautiška ominė

stilizavos taip, kaip to reikalavo gamta ir šeimos šventė.

Butkienė buvo išmuštrinus ir kaimą kaip savo namiegus. Pati ant savo galvos ir pečių turėdama ūkį, seniau ir savus mažus vaikus, ir šeimyną, Butkienė negalėdavo daug trukti nuošaliai, ilgai gaišti su ligoniais. Nėščias ji laiku primokydavo, kaip reikia laikytis ir kaip sutikti suspaudimo dieną. Tai, Dėdienės belaukiant, visur būdavo jau patiekta pašildyto vandens ir net jai pačiai vaišių: pašildyto alaus su grietine uzboniukas ir dideliu kaupu sviesto prikrautas spotkelis; vaiko tėvo kišenėje penki auksinai variokais, o vaiko motinos pagalvy stikluotas servetinis rankšluostis, ilgi moteriški stuomens, o kartais net graži staltiesė. Sulig turto. Vieną vienatinį kartą nupraususi mažutį rėksnelį, suvysčiusi jį ir dideliu pasitikėjimu Dievo Apvaizda peržegnojusi, Dėdienė trumpai vaišinosi gale stalo, linksmai tarškėdama, ir, tarusi pagarbintą, grįžo namo prie savo užsiėmimų.

Grįžo jau kitoki, atviru kaip visados veidu, ant kairės persisvėrusi gražiai suklostytą, dabar nebereikalingą ritualinę skarą. Dabar jau viskas aišku, gaubstytis nebėra ko. Belieka kai kam džiaugtis, girtis ir kaimynai kviestis į krikštynų šventę. Nieko bloga nepadariusi, Butkienė grįžo rami, drąsi, patenkinta. Kaimynai ir tą jos simboliką suprato ir kalbėjos:

— Jau! Gerą turi ranką, Dieve duok jai sveikatos ir ilgą amžių...

Gerą turėjo ranką, tai tiesa, bet ir apsileidusi nebuvo. Jos chirurginis instrumentas sidabru žvilgėjo, visados sausai iššluostytas, nesurūdijęs, ne duonos trupiniais aplipusi gelažė. Kaip pirmą kartą įsidrąsinusi eiti pribuvėja sukliudė savo vyro skustuvą, taip jo ir nebeatidavė; gražiai susivyniojo į baltą popierių ir pasidėjo kuparan.

— Nusipirk kitą. Šis nebe barzdai skustis, — tarė griežtai, ir Butkys nė nemėgino prieštarauti; pabuvo pabuvo apžėlęs ir nusipirko.

Taip nesudėtingai Butkienė likviduodavo tokį sudėtingą gimdymo procesą.

Moteris slaugyti Butkienė pradėjo iš geros širdies; verslą iš to darytis ji nebuvo reikalinga. Vis dėlto bobutystės ir jai pačiai nebuvo į bloga. Ji uždirbdavo mergai algą ir visai savo šeimai geros dangos. Jos skryniose buvo tiek prisiūta baltinių, kad per visą šaltimetį nereikėjo žlugtas žlugti ir po ekertes teliūskuotis. Ir niekas nebuvo matęs bent kurį Butkių namiškį vaikščiojant kiaurą ar sulopytą. Šeimininkui bereikėjo bernui alga sudaryti ir karaliui „morcava bei sentebrava", atseit, išperkamieji žemės mokesčiai.

Brangus, visokeriopai sveikas Butkių šeimos narys buvo ta jų šeimininkė ir namie. It darbo triūso bitelė ji nuolat zujo ir savo avilin nešė tai šviesaus vaško, tai saldaus medučio, visados gerai nusiteikusi, maloniai zvembsėdama, būtinas balsas ramaus, patenkinto gyvenimo akorde.

Savo namams ir kaimui Dėdienė buvo pilna rimtų nuopelnų; namie tad jos klausyta kaip tikro bitino, o kaime gerbta kaip tikras viršila. Klystume tačiau, jei manytume, kad vien tik už tuos nuopelnus, šaltuoju, galvotiniu sumetimu. Santykius su žmonėmis ji pati betarpiškai sudarydavo, visai nesistengdama, kad būtų geri: kaip saulė, kai skaisčiai šviečia, kaip sodas, kai gegužės mėnesy žydi ir kvepia, kaip dar kvapesnė jauna graži moteriška, kai visus vyriškus traukia ratu aplink ją būti. Tai visai kitas gaivalas; jis ne galvotinis; jį tegali jausti, ir juo mieliau, juo mažiau galvoji apie jo kiltį.

Butkienė buvo jau šešių dešimtų metų, o jos moteriškumas tebeveikė kitus. Ji tebebuvo — meili. Vargu bau kurioje kitoje kalboje yra tiek gražus, tiek gilios prasmės žodis, kaip lietuvių — „meilus". Meilumas lygina ir padengia viską.

Butkienė buvo jau pavytusiu veideliu, tačiau neraukšlėtu. Visame veide

tebuvo du, užtat stambiu, giliu bruožu; jiedu lanku lenkė jos zūbelius nuo nosies iki pat apačios smakro; tai vadinami simpatiškieji bruožai. Jie burneles ir lūpeles ištempia į nuolatinę meilią šypseną net ir tada, kai miegi.

Simpatiškieji bruožai nesusidaro savaime ar prisiverčiant būti meiliu, dėtis meilumo kaukę, tai tuoj pažinsi; bet ilgai ir nuolat veikiant ypatingai vertingai vidaus nuotaikai. Taip gražiai formuojąs žmogaus veidelis, kurs nuolat žiūri į auginamas gėles ar į veisiamas bitutes. Manau, kad ir pikčiausia moteriška daro malonaus įspūdžio savo veidu, kai ji gauna ilgai žiūrėti į angeliško būdo vaikelius. Laimingas žmogus, kuriam lemta susilaukti tokios iškalbos, taip ryškiai sakančios, ko siela pilna!

Kitais bruožais galima apsimesti, pasidaryti kaukę, rodytis ne toks, koks esi, tikriau tik tam akimirksniui. Apsimetėlis stumte stumia nuo savęs tuos, kurie patys nereikalingi apsimesti, būk tikią tuo paviršium, o neatspėją vidaus. Vaikas neišmano fizionomikos, net neįsistebi į veidą. O tegu tik veidmainis ima meilikautis su vaikais, pataikauti vaikiškai jų kalbai,— vaikas į jį neis imamas ir klyks glamonėjamas, lyg jam kūniškai skaudėtų, o jam skauda — dvasiškai. Vaikas omine perjaučia kitą ir visiškai teisingai jį įvertina. Į kurį jis pats tiesia savo rankeles, su kuo rimsta, ką pats už kaklo apsikabina ir bučiuoja, tuo žmogum pasitikėk, tą mylėk. Kas tokį žmogų niekins, kas prie tokio nesiglaus, tas bus savo esme niekšas, visai kitos padermės.

Turbūt nekalto vaiko ominę tebeturėjo neišgaišinęs ir Šnervų Kaziukas, Butkių kaimynas iš priešakio, jei tebelinko glaustytis į Dėdienę. Deja, nebedrįso vaikiškai elgtis, nes jau buvo įžengęs į ketvirtą dešimtį bernas ir neva nebederėjo jam.

O, kad būt Kazys nusimanęs, koks jis kvailas buvo, tyčia susilaikydamas nuo to, kas žemę dangum verčia, nuo tos neegoistinės meilės reiškimo! Suvaldydamas tos rūšies afektus, Kazys gera valia kastravos, gera valia darės šaltas eunuchas savo širdy. Negi lygu meilinimasis. Jei meilužei ar tam tikru laiku pasirenkamai gyvenimo draugei, tai kas kita: kai kada dera, kai kada nedera. Bet meilužė ar žmona visai neišsemia to afekto, apie kurį kalbame, nes tai vėl kas kita. Galima meiliai glaustytis prie žmonos ir čia pat dar meiliau prie motinos. Čia dvejopi jausmai; jie kits kito nenaikina; abudu esti aukščiausi žmoniškumo laipsniai ir drauge aukščiausi asmeninio pasitenkinimo laipsniai. Abudu tiekia laimės ir nujau bene daugiau šis antrasis, mažiau kūniškas, daugiau dvasiškas. Kas to neišmano, yra jautis ar puvėklis; kas to tyčia nereiškia, pats save be jokio reikalo skriaudžia.

Pirma Kaziukas, paskui Kazys, Kazimieras Šnerva, tametis Butkių Jonuko, per visus gangreit tris dešimtis metų savo amžiaus jautė tą patį nepasakomai mielą patraukimą, kai matydavo savo kaimynę Dėdienę, savo draugo motutę; didesnį patraukimą neg į savo motutę. Bet kai Kaziukas, ligi tik išvydęs Dėdienę, tuoj bėgdavo, į ją savo rankeles ištiesdamas, apsikabindavo ją už kojų ir visu veideliu glausdavos prie jos šlaunies ar familiariškai risdavos jai ant kelių, jei sėdėjo su savo Joniuku, tai dabar, jau Kazys, tenkinos, kad bent iš tolo gali virti savo jausmų padaže, vos bedrįsdamas rankelę senutei pabučiuoti.

Kvaily! Jauti! Pabučiavęs rankelę, mieluok savo Dėdienytę apsikabindamas kaip seniau; bučiuok ją į burnelę, į kaklelį, kur pakliuvo,— lai sena jos širdelė jaučia jaunos tavo širdies plakimą tuo jausmu, kuriam nėra žemėj kainos, nes tai paties dangaus dovana. Iš tolo džiaugtis gražu ir malonu, be abejo, vis dėlto tai tik lyg saulės atšvaita, o ne pati saulė.

Butkienė visados suprato ir jautė jos pačios Joniuką mylint savo motutę

ir jo draugą Kaziuką gal ne mažiau mylint savo Dėdienytę. Prakalbinamas ar prakalbindamas, Kazys visados nušvisdavo laime ir taip nurimdavo, lyg viską tai valandai užmiršęs. Butkiuose, kai troboje buvo Dėdienė, Kazys galėjo būti ilgiausias valandas ir namo nesinorėjo.

Jonas ir Kazys buvo tamečiai. Jiedu nė vienai dienai nesiskyrė nuo pat mažų dienų, pradėję pašalėje saulės atakaitoje bandeles iš smėlio kepti, vasarą upeliais skiedreles plukdyti; paskui gyvulius ganydami ir sunkius žemės darbus dirbdami gretimuose laukų rėžiuose. Buvo draugai kaip reta rasti, nė vieną kartą nesudrumsti, nepagadinti ir vėl, kaip puodo šukes, sulipdyti: toks ten ir be puodas esti. Jų draugystė buvo kaip dvynių — giedri, stipra, vienoda. Tokia teesti tarp žmonių, kiek tiek tolėliau nuo kits kito gyvenančių, nuolat kits kitam akių nežeidžiančių, kasdieninėmis nuobodybėmis nevirstančių, o bet kurią akimirką pasiekiamų, ligi tik užeis toks užgaidas.

Puzionyse buvo ir daugiau tamečių bernaičių, o betgi tesusiskyrė į keimarį Jonas su Kaziu. Kiti mėgo juos pašiepti „Puzioniu Keimariu", atseit, viena iš dviejų, kaip esti riešutys vienu kevalu, o dviem branduoliais.

Butkienė galėdavo būti rami dėl savo mažojo, kai jie dviese buvo. Per ilga Butkienė taip priprato abudu berniuku drauge matyti, jog nė skirti jų nebeskyrė ar valgydindama, ar apdovanodama. Betgi ir buvo Kaziukas doras, glaudus, švarus berniukas; tokio nė negalima nemylėti. Galų gale, jei kas būtų Butkienę pakalbinęs, katro vaiko — sūnaus Jono ar seno ir ištikimo jo draugo Kazio — labiau gailėtų, ištikus katram nelaimei, gal būt atsakius kaip tikroji abiejų motina: kurį pirštą užgauni, tą skauda.

Gangreit taip pat veikė Butkienė ir kitus kaimiečius. Vyriškus — nieko dyvų; bet kad ir moteriškas, žinomas pavydelninkes ir palaidliežuves, visų kitų moterų peikikes. Puzionyse Dėdienė sudarė gal vienatinę išimtį: ant jos niekas nebuvo girdėjęs tariant bent kokį blogą žodį. Gal dėl to, kad su Dėdiene moterims nebuvo ko dėl meilės varžytis.

Akims ir ausims Butkienė lygiai buvo maloni. Puzionių akims buvo miela malonu savo kaime matyti nors vieną pertekusią, patenkintą, kuplią, rubuilę, žemutę senutę; ne išdžiūvusią kaip šakalį nuo menko gyvenimo, ne plokščią kaip silkę dėl prasto sudėjimo. Dėdienė, nors žemo stogo, buvo itin harmoningai išaugusi, soti pasižiūrėti, bet nepaleidžiusi savęs nutukti ir ištižti dykoje buityje ir per ilgam miege. Jos pilnumas buvo dar tos rūšies, kad nekliudė jai viesulą kelti besiruošiant, besiliuobiant, šeimą ir šeimyną betvarkant; dar teikė jai tos pagarbos, kurią nori nenori jaučia riebiems liesieji, pasiturintiems beturčiai, savarankiems priklausantieji, ūkininkams samdiniai, kaimo vyresniesiems paprastieji kaimynai.

Ausims buvo malonu girdėti švelnus, iš sveikų plaučių balsiai, ryškiai skambąs altas, ne visiškai skystabalsis diskantas, kaip dažniausiai esti moterų. Gilus moterų altas, lygu vyrų baritonas, kutente kutena, virpinte virpina klausą, širdį ir žadina simpatiją.

Butkienės vertybę žymiai visų akyse kėlė dar tai, kad ji, turėdama daug kuo pasigirti, niekados niekuo savu nesigyrė ir nesididžiavo, o kitų daiktais sugebėjo iš širdies pasidžiaugti. Be to, niekados nesiskundė per daug dirbusi, per labai pavargusi; nekvakšėjo, anot to, kaip višta, bet kiaušinpalaikį padėjusi. Žmonės negi kvailiai: jie patys kito vertybę junta ir išmano; pasisakymas tik praskiedžia.

Galop Butkienė buvo nepaprastai vaišinga, dosni, nešykšti. Vaikučiams ji vis turėdavo ko pakišti, tai obuolį, tai pyrago. O iš savo namų nieko neišleido

neprisisodinusi prie stalo ar bent kuo nepagirdžiusi iš viralinės.

— Giros nebeturime, tai nors miselės štai atsigerk — ag bet širdžiai atgauti.

Ir svečias būdavo nulenktas.

Sąrašą Butkienės dorybių galėtume tęsti labai ilgai. Tik pasakysime, kad ir taip jau pernelyg išgyrėme. Na, ką padarysi. Gerų žmonių nedaugiausia, tai, vieną kur aptikęs, negali juo atsidžiaugti.

PUZIONYS

PUZIONYS BUVO VADUVIEČIAI. SENIS ALEKNA, MERKINĖS KLEBONAS, LYG JIEMS TAIKĖ 1861 M. SAVO RAŠTĄ: „LIETUVIŲ LIAUDIES BŪDAS, JOS NUOTAIKA, DAIKTŲ SUPRATIMAS, PRAEITIES VERTINIMAS - VISADOS NAIVŪS, LINKSMI IR PAJUOKIANTYS. Žaisdami, lauke dirbdami ar šnekučiuodami savo šeimoje, kur tik keletas ar keliolika, ten juokai ir juokavimai, ten linksmumas. Be tikrų pavadinimų, turi dar po keletą išpravardžiavimų. Greit pasijuokia iš kitų ir patys neužsigauna pajuokiami".

Vadinas, buvo geraširdžiai, kuo geriausios nuotaikos, pilnai patenkinti neištaiginga savo būkle. Lenkų ir rusų valdžios juos laikė per kelius amžius marinuotus, tai jie dar nereiškė jokių gyvybės, destis, neramybės žymių. Ūkio padargai ir namų rakandai tebebuvo kaip prieš 500 metų; vežimai ir pakinktai mediniai ir virveliniai, nes nei kur važiuoti, nei kas sunkaus vežti. Mažmenų jiems tiekė netolimas miestelis, o dangos ir visa ko kita gaminos patys. Net ir pačių. Tuokės dažniausiai savo tarpe, nuo mažumės pasipažinę, čia gimę, čia augę. Parsivesti kiek tolimesnę žmoną buvo sensacija. Tai visi puzionys buvo giminės; mažų mažiausia svainiai ir kūmai. Vaikai tebegyveno, kaip tėvai, dūmynėse, mažais langeliais, tebevilkėjo milais, tebeturėjo maža pieno, nors čia pat pakalnėje buvo plačiausių balų, kurios nesunku buvo padaryti geromis ganyklomis. Gavėnias tebegavėjo pamaldžiai, atseit, sausai, nes kitaip ir neištesėjo. Ir turėjo vieną kaltūnių, tą vieną visoje plačioje apylinkėje žmogų, kurs per daug metų nesišukavo, nesikirpo, tik plaukus vėlė.

Tarpe iš viso negarsių vaduviečių puzionys buvo negarsiausi, tarpe ramių — ramiausi. Niekas iš to kaimo nėjo mokslų, nešvytravo atostogų metu gelumbiniais munduriukais, baltomis ar geltonomis sagomis, negrįždavo paskui žvaigždėtomis valdininkų kepurėmis ir uniforminiais šineliais. Su nieku jie nesibylinėjo; su kaimynais sienos buvo aiškios, plačios, net pavažiuojamos, dvarų gi aplinkui visai nebuvo. Niekas nebuvo girdėjęs, kad puzionys būtų bent karčemoje susimušę ar triukšmą padarę, kad kas būtų pasigėrėdamas taręs:

— Puzionys mušas... — kaip pasakydavo apie kitus.

Nors namo grįžti raudonomis šlikėmis ir ne geriausia, vis dėlto kiti jaunoms moterims vaidindavos savo drąsumu, rodydavo savo vyriškumą ir taip įvairindavo sau, sakytume, mirtinai nuobodų gyvenimo vienodumą.

Nei į Ameriką niekas nebuvo išėjęs pralobti. Ir iš viso nieko neišmanė, kad be žemdirbystės esama pasaulyje pramonės, kur daug pinigų verčiasi, o pinigais daug ko visai nereikalinga nusiperkama.

Amerikos net ištarti nemokėjo; tarė — Amerika, kaip šimtą — šintas, dešimtą — dešintas; turbūt derindami į dažniausiai tariamą — švintas.

Ant to kiti vaduviečiai puzioniškius pažindavo ir savo papratimu nepiktai pašiepdavo. Girdi, puzionys tokie tinginiai, jog net susičiaupti nepaslenka.

Kai vieni kalo, kiti auksino. Tai šie puzionių „n" sijo su jų mėgiamomis liuikomis. Puzionys tikrai buvo dideli liuikiai; nuo pat pusbernio kiekvienam puzioniškiui amžinai karojo iš kairio žando ilga didžiulė liuika. Kitam, net pogulio užmigus, iš lovos į palovį kabėjo nebegyva liuika. Puzionys mokėdavę nusispjauti, nosį nusišniurkšti, net pasimušti tarp savęs, liuikos iš burnos neišsiimdami. Dėl to ir garsas „m" jiems būdavęs neprietelingas, kad reikia čiauptis, o liuika kliudo.

Lyg tam patvirtinti buvo atsitikimas, kurs pirmas Puzionių kaimą išgarsino apylinkėje.

Buvo du neblogiausi vyrai Gabrionys: nesenas tėvas ir maža ką už jį jaunesnis

sūnus, visu kuo tėvu sekęs: abudu baisūs atkaklūnai.

Vieną trečiadienį abiem tuo pat metu įstrigo važiuoti turgun, o abudu išvažiuoti, namus palikus, negalėjo. Pirmas ratų iš tarpsienio išsitraukti šoko sūnus, bet tėvas kaptelėjo jį už krūtinės. Ūmai pasisukdamas, sūnus parbloškė tėvą ir pats parvirto; tėvas sūnų užgulė, bet neišlaikė ir taip dukart apsivertė. Abiem atsistojus, viskas buvę netvarkoje: čiuikelės suglamžytos, kepurės nukritusios; tik vienos liuikos abiem tebekarojusios per kairį žandą, sveikos, nors nebegyvos.

— Unt seniūnų! — riktelėjęs įtūžęs ir pažemintas tėvas.— Vaikai tėvus ima mušti.

— Unt seniūnų! — pritaręs sūnus.— Tėvai vaikus niekais verčia.

Ir abu pasileidę per kaimą. Bet kad seniūnas gyveno pačiame gale, tai Gabrionys, abudu Gabriokais tebevadinami, beeidami įsinorėję dūmo ir ėmę, prieš kits kitą sustoję ir baisiai nosimis tebešnirpšdami, kimštis liuikas. Prisikimšę, užsidegę jas dėl taupumo tuo pačiu degtuku. O kai skaniai patraukę dūmo, abiem pyktis perėjęs. Gabriokas sūnus pabučiavęs ranką Gabriokui tėvui ir abudu turgun nebevažiavę.

Atrodo lyg sakmė. Norite — tikėkite, nenorite — ne. Gal būt, kad tai eilinė vaduviečių kūryba kaimynams pašiepti. Vis dėlto ji labai charakteringa puzionims. Jie iš tiesų buvo žmonės ramūs ir taikūs, ne kerštelninkai, ne paniurę, ne susikaupę, bet šnekūs ir linksmi, nuolat atsiviepę gera nuotaika,— ji jiems veidus taisė, ne liuika.

Puzionys ir patys mokėjo sukurti apie savo kaimynus, ir buvo gražu jų klausyti. Kai kalbėjo, lyg saldainius čiulpė — tiek įsiskonėdami savo pasakymus, taip paspausdami sambalsius garsus, lyg jie būtų trilypiai. Tai ir šinnntas, dešinnntas jie tarė visai ne dėl to, kad laikė dantyse liuiką. O tūkstantį tarė net prišvilpdami: stūūūkstančia.

Puzionys tad buvo tie patys vaduviečiai ir toli gražu nebe tie patys; lyg kokia jų padermė, susidariusi atskiroje saloje, tarp vandenų ar balų, ar giliuose miškuose, nors nei tų vandenų, nei miškų aplinkui nebuvo. Ot taip sau susidarė ramus nuošalys, ir tiek, nors per jų lauką ėjo neblogiausias vieškelis ir svietelis juo plaukė į bažnyčią ir į turgų.

Iš vieškelio Puzionių kaimo nesimatė: jis buvo daug aukščiau. Ne kalne — kalnų čia nėra,— bet pačioje viršūnėje labai aukšto šlaito, kurs leidosi į labai gilų ir labai platų slėnį. Nematė pravažiuojančių akys, tai netarė vardo nei lūpos. Niekam nerūpėjo, kas ten aukštumos lygumoje gyvena ir ar jie tokie pat, su tais pat džiaugsmais ir sielvartais, su tomis pat aistromis žmonėms laiminti ar jiems smegdinti.

Ir gyveno sau puzionys, kaip ir kiti gamtos padarėliai, savu gyvenimu, kaip pelės savo urvelyje, kaip pempės savo balelėje antai pakalnėje ar kiti Rusijos imperijos piliečiai. Dar niekas jiems nebuvo akių atkrapštęs ir taręs: žiūrėkite, apsidairykite, nebesnauskite! Revoliuciją kelkite ar ką panašu. Matykite: Rusija, prisigrobusi tūkstančius kilometrų „pakraščių", nei pati jų kaip reikiant neišnaudoja, nei jiems patiems gyvybės nekvepia!

Šitie obalsiai praskambėjo Įtiek vėliau, o tuo tarpu puzionys ėjo lygiomis su pelėnus ar kuo kitu. Maža tai maža, bet kartais net per daug, kai aistros neaplenkia. Puzionių kaimui aistros baisios, kaip ir pelių urvui. Iš Puzionių, kaip ir iš pelių urvo, gali pasiimti temų smarkiausioms tragedijoms rašyti. Antai kuris ten gudročius pelėms naikinti sumanęs nepaprastai barbarišką priemonę — žudyti tik pateles: pamažėjus patelių, patinai patys išsižudę. Ar ta tragedija

neverta didelio rašytojo plunksnos? Kas mokėtų pelijos nelaimę išdėstyti, pasaulį supurtintų.

Deja, aš tegaliu kriminalinėn kronikon įsidėti vieną panašią patinų tragediją, kuri Puzionis visai netikėtai sujaudino ir jų vardą plačiai išgarsino.

DU DRAUGU

ABUDU DRAUGU, JONAS BUTKYS IR KAZYS ŠNERVA, BUVO KAIP IR KITI PUZIONYS: LIESI, VIDUTINIO ŪGIO, DVYLI VEIDU, FORMINGOM NOSELĖM, ŽYDROM LINKSMOM AKELĖM, NUŠVITUSIAIS VEIDAIS IR APSKRITUOLĖM, KAIP KUOKŲ GALAI, GALVELĖM. Ne goliatai, bet stiprūs, trumpi drūti žemės darbininkai.

Jonas Butkys buvo tas vienas. Tėvas, išlaidžiojęs visas skaisčias savo dukreles į žmones, ir pats krikščioniškai pasimirė, nors nebuvo per senas. Nieko nepadėjo nė žmonos Apolonijos žolelės; o jos taip mačydavo kitiems! Našlė iš pradžių galvos neteko; verkė dūko lyg pamiršusi, už ko rankos užkabinamos. Tačiau nurimo pajutus, kad ūkis negriūva, kad jos Jonelis jau pilnas vyras; ir vyras doras, parapijos ir kaimo papročiais gražiai išauklėtas. Nei jis turguje per kiauras dienas žuvo, nei karčemoje sėdėjo, visokių niekų prisiklausydamas. Buvo pernelyg vyriškas, kad būtų mėgęs visokių bobiškų plepalų klausyti. Nei jis kam, nei kas jam ramybės nedrumstė, tai visą savo nedalomą sielą skyrė savo ūkiui, naminiams gyvuliams ir laukams. Šeimyną jau patvarkė, skolų tėvas nepaliko, tai viskas ėjo tokia pat lygia vaga, kaip ir amžinatilsėlį tėvo nabaštiko dienomis. Galūlyčio pribuišiai garbe sau laikė padirbėti pas Butkius, tai tik laukė žodžio tariant. Motina tebebuvo stipri, ūkį rėmė žymiai, namiegus dengė plonai, kaip ponaičius, — tai Butkiuose gyventi buvo taip gera, kaip, anot to, paties Dievo užpečkyje.

Butkienė visą savo širdį, vyrui mirus, perkėlė ant sūnelio šeimininko. Vadinas, mylėjo jį taip, kaip gerą savo vaiką myli motina: Jonas dar nė sykio nebuvo jos širdies įskaudinęs, dar pati to nejusdama, gerbė jį kaip vyrišką galvą, visiškai atsidėdama jo sumanumui. Sūnų šeimininką tebevadino mažybiniu Joniuko vardu; tačiau iškilmingais atsitikimais ar svarbiomis valandomis — o tokių vis dažniau pasitaikydavo — ėmė lyg drovėtis vis tebelaikyti jį vaiku. Tad titulavo pilnu Jonu. Jonui tai buvo itin malonu, lyg pagyrimo lapą gavus už kurį nec plus ultra ūkio dalyką. Tada jis augo didėjo savo paties akyse, čia pat sumesdamas, kokia vis dėlto gudri jo motina šeimininkė, kaip su ja skalsu ir gera gyventi ir vargas vargti.

Jonas aiškiai matė niekados su nieku nesudarysiąs tokios sutartinės, kaip su slaunąja kaimo Dėdiene — motina. Tai nė į galvą jam nepareidavo dairytis kitos namams šeimininkės. O kad ir galėtų aptikti antrą tokią, kurgi padėtų tiekos nuopelnų šeimos galvą ir rūpintoją? Dvi katės viename maiše dar niekur nesutilpo, taikiai nepagyveno, o tyčia atsisakyti nuo visa ko gera, kas dykai plaukia iš motinos amatninkės, būtų tiesiog negaspadoriška.

Jonui jo motina buvo visokeriopas idealas ir jam rodės visai paprasta, kad teks pasenti viengungiu. Tai į moteriškas jis nė dairytis nesidairė, nei miestely, nei kaime.

Puzionių Dėdienė toks pat moteriškos idealas, o gangreit ir visokeriopas, buvo ir Kaziui Šnervai, vienatniam ir ištikimam Jono draugui. Gerbė ir mylėjo jis abudu Butkiu ir pats nebeišmanė, ar Joną už tai, kad taip mėgo ir mylėjo jo motutę, ar Dėdienę dėl to, kad ji buvo jo draugo motutė.

Šnervų šeimos buvo daugiau. Tebebuvo abudu tėvu, bet gerokai paliegusiu, ir, visas seseris ištekinus, dar du broliai žaliūkai. Vadinas, penkiese troboje, triese pabarėje. Būtų galėję kalnus nuversti, upes užtvenkti, turto kaip aitvarai prisikrauti. O iš tikrųjų buvo nepasiturį ūkininkai. Sūnūs buvo rinktiniai artojai; jie dirbo kaip ašvieniai, savo tarpe susiklausė, uždarbio katras sau neskleidė,

buvo dori ir gerai išauklėti,— ir vis dėlto skalsos nebuvo, viskas tirpo nežinai kur.

Visiems buvo aišku: tėvai buvo menki šeimininkai, o sūnums valios dar nedavė. Motinėlė ir jauna buvo ne šarpuolė, nesumani šeimininkė, o dabar jau ir bejėgė. Tai daugiau snaudė ir kvakšėjo, lovos kertelėje ties langu susirietusi, neg verpė audė ar gyvulius liuobė. Rodės, jai berūpi, kas darosi gatvėje, už jos lango, ne kaip einasi kamaroje ir kūtėje.

Tėvelis irgi buvo jau bejėgis ir senas. Liesas, ilgas, kaip gyvakaras; per čiuikelę, kai susiveržDavo siauru dirželiu, galėjai visus stambius jo kaulus suskaityti. Jis ilsėjos, gydės, šildės ir nakvojo vis ant tos pat plūktinės krosnies užkarpos, vadinamos pečininku. Dažnai kėlės, krankštė, giliai dūsavo, įnirtęs draskęs sau galvą ir pašones; turėjo būti ne menkai ydo; pamažu leido kojas, pamažu ir pats leidos žemyn, abiem rankom prisilaikydamas pečininko lentos, lyg būtų klojime leidęsis nuo virdžių; pamažu vilkos savo čiuikelę, pamažu segės nuo stulpo nusikabinęs dirželio sagutę, lyg ruošdamasis į kurį itin nemalonų darbą ar kurios urėdninko įsakytos pareigos eiti. Nekalbėjo nieko, neplanavo nieko; niekas ir nežinojo, kur ir ko jis rengias. Išeidavo pro duris, bet dažniausiai, čia pat asloje patrypčiojęs, vėl pamažu atgal segės diržą, kabino jį į krosnies stulpo gembę, vilkos čiuikelę ir sunkiai, kaip ant virdžių linų galvenų iš ten mesti, lipo ant savo pečininko; sunkiai, ilgai padejavęs, kaip po ilgiausio nuovargio, merkės. Miegojo ar nemiegojo, vis tiek buvo nebegyvas šalia antro tų namų senio — katino.

Niekas seniu Šnerva nesirūpino, niekas juo nesidomėjo. Nei Šnervienė, baigianti langą pražiūrėti iš nuobodulio, savo draugo nepakalbino. Vaikų malonės senis Šnerva dar nebuvo reikalingas; jis gi tebebuvo šeimininkas, stalan tebesėdo pirmoj vietoj ir kasą pats tebevaldė, laikydamas savo kelnių kišenėje. Kelnių jis niekados nesimovė, tai ir pinigų niekur nedėjo, nepasitikėdamas savo sūnumis, o gal ir samdine ar piemeniu. Nedaug jų ten ir tebuvo; kartais keletas rublelių, o kartais nė to tiek.

Sūnūs artojai buvo pripratę prie neturto, tai nieko nesakė namie, nesiskundė ir svetur. Pavalgę vis dėlto Šnervos būdavo gana sočiai, nors ne švelniai, tai vaikai buvo sveiki, gražūs, žaliūkai. Visa, ko iš lauko pusės trūko, jie lengvai papildinėjo gera vidaus nuotaika.

Seneliai karšo, jauneliai dirbo, ir namie tarp jų nebuvo jokios disharmonijos: nei vaidų, nei barnių, nei išmetinėjimų kits kitam. Tėvai nekrimto vaikų, vaikai neniekino tėvų. Vis dėlto Šnervų namuose nebuvo džiaugsmo, kaip vištyne be gaidžio ar avilyje be bitinokaralienės; nebuvo jaučiama gero moteriškos gaivalo, su visa, kas ją seka.

Šnervienė net ir tada, kai stiprėlesnė buvo, tuo atžvilgiu buvo bergždžia. Jokiame dalyke jos dvasios nebuvo, lyg ji būtų buvusi kuris namų griozdas, žersteklis, šakės puodams kiloti ar dar kas kitas medinis. Tai ir svetimi žmonės nemėgo lankyti Šnervų, nors prieš pačius Šnerviokus niekas nieko bloga nepasakė. Šnervos laikėsi skyrium, savo būryje ir būtų buvę visiškai vienuoliai, kad ne Butkiai.

Visi Šnervos Butkių, Jono ir jo motinos, pasiilgdavo kaip saulės rudens metu. Pilka tamsu, šlapia drėgna, nuobodu skurdu,— ir štai švyst pragiedrulis. Tuoj zvembt kuri muselė, tuoj krunkšt senis pečininke, tuoj visa sujudo senelė palangėje.

Geraširdė Butkienė viena teneužmiršdavo savo kaimynės Šnervienės, su kuria kitados bent viena kitai vaikus šv. krikštan nešiojo; buvo tad bent

trilinkos kūmos; per kūmystes viena pas antrą valgė gėrė, viešėjo, šnekučiavo, lengvesnių valandų patyrė. Tai ir šiokių tokių atminimų atbrizgų liko. O kai Šnervienė ėmė silpti, tai Butkienė net pareigą pajuto ją lankyti; ji gi buvo tas vienas kaimo medikas ir vaistytojas.

Antai Dėdienė švystelėjo iš savo kiemo vartų, kaip lapė iš olos išlįsdama. Ji kažko turi po žiurstu. Sujudo sukruto Šnervienė palangėje — kurgi daugiau eis, jei ne pas Šnervas! Bet Butkienė nudūmė išilgai ūlyčios, ir dar tamsiau pasidarė Šnervose, dar labiau Šnervienė palangėje blakstienas nuleido. Ir jaunieji nuliūdo.

Bet kai Butkienė žengtelėjo skersai ūlyčią Šnervų link, viskas atgijo sujudo. Senelė kojas iš lovos leido, senelis, tai pajutęs ir supratęs,— tai buvo nebe naujiena,— sukrankštė lyg labiau patenkintu balsu ir net dukart apsivertė kietame savo guolyje. Šnerviokai laiku išsišiepė iki pat ausų ir asloje sustojo visi trys į eilią lyg kareiviai: ramiai!

— Tegul bus pagarbintas...

Visa gryčia sudunda palankiu, prietelingu atsakymu; vyrai širšūniškai, drūtai, senelė vištiškai, laibai, bet aiškiai.

— Nu, kaipgi kūma laikais? Ar begerioji mano žolelių? Štai atnešiau šiųmečių. Pati pririnkau. Gerk ir sveik daktariškai mano garbei. O numirsime — tokia Dievo valia. Visiems taip likta. Ag ir Dievulis žmonių pasiilgsta, ypač kurie ilgėliau čia žemėj sugaišta.

— Gerioju, dėkui, kur negeriojus. Kad ne jos, kažin kas ir bebūt...

Ir ima kugždentis abidvi senos kaimynės, susikišusios galvomis, lyg į pat nosį viena antrai sakydamos. Abidvi kalba sykiu, viena antros neklausydamos, tik stengdamos išlieti visa, ko vienumoje pritvinko. Iš pradžių dėsto savo ligas,— žinai, kurgi moteriška ne ligų puodelis? — paskui namų rūpesčius, galop ką ne ką iš praeities.

Šnervienė visai atgydavo. Bereikėjo stebėtis, kiek jos dar turima gyvybės, noro gyventi, su žmonėmis bendrauti, net ir šitaip lovoje susirietus. Žiūrėdamas į tą į lauką įsižiūrėjusią mumiją, niekas to negalėjo pasakyti.

Vyrai stati, išsitempę, lyg bažnyčioje per pravoslavų pamaldas, klausės tos šnekos, nekliudė, nesikišo, bet širdy džiaugės savo motutės džiaugsmu ir buvo Dėdienei dėkingi, kad nors retkarčiais prablaivo ligonei valandas. Suklegdavo tik viešniai išeinant ir taip klegėdami visi palydėdavo iki pat savo kiemo vartų, dažnai ir iki Butkių vartų. Paskui vėl laukė Dėdienės apsilankant lyg epochinio nuotykio, nuo kurio teks dienos ir valandos skaityti.

Ateidavo į Šnervas ir Jonas Butkys, bet tik į savo Kazį. Jis Šnervose atmainų nepadarydavo. Juo tesidžiaugė Kazys, jiedu ir ką bendra teturėjo. Vis dėlto ir jis buvo šviesus pragiedruliukas Šnervų nuobodybėje.

Į Butkius berods tas vienas Kazys tebėgiojo, užtat sūkį apsukęs, ligi tik laisva minutė ištiko. Bent pasisukioti Butkių troboje ar kieme, prieš pradedant savo kieme kinkytis arklį, ar ką. Bepiga buvo Kaziui užmiršti tie vaikystės laikai, kada ant Dėdienės kelių būti jis turėjo lygias teises su Joniuku. Dabar ir vienas nebepareitų ant mažutės moteriškėlės kelių. Gera būtų, ak, kaip būtų gera! Kad nors galva tektų jai ant kelių padėti ir bent tai valandai visai pamiršti pilkoji buitis, pasvajoti apie pasaką.

Paskutiniais laikais Kazys vis labiau ėmė varžytis Dėdienės vaišingumu. Butkienė net liguistai jautės įpareigota nieko iš namų sausai neišleisti. Iš tikros širdies džiaugės bet kuo užėjusiu, vyrišku ar moteriška, senu ar jaunu, bet kuriuo vaikagaliu. Visiems turėjo malonios šnekos, sūrio gabalėlį, blynelį stačiai

į ranką, jei nesisėdo stalan prie kitų. Jei nei to, nei to, tai tikrai desperavo, rankom sau per šlaunis pliaukšėdama:

— Vaikeli gi, vyreli gi etc tu mano! O kaipgi tu išeisi be niekur nieko? Norsgi giros atsigerk!

Jei giros tuo tarpu nebebuvo, tai nors misos; šios visados buvo užraugtos virti ir atsigerti. Jokių prieštaravimų neklausydama, sėmė skardinėlę, ir ar tu norėjai, ar nenorėjai turėjai išgerti jau prieangyje pavytas.

Ką čia nenorėsi kaitroj ir darbe. Nuryt ką valgomą piga. Tai nelabai kas ir branginos, iš širdies pabučiuodami Dėdienei ranką tiek už pasistiprinimą, tiek už gerą širdį.

Kazys negi būdavo alkanas. Tačiau jaunas pilvas vis sakės tučtuojau, ligi tik nuo stalo, vėl galįs antra tiek suvalgyti. Kaziui rodės, lyg jis besotis ir vis alkanas. O tikrai alkanam pasiūlyti pavalgyti lygu užgauti. Tai Kazys dabar vis labiau bijojo užbėgti į Butkius, kada jie taisos valgytų. Ir šiaipjau vis bijojo, kad Dėdienė jam ko nepasiūlytų. Bijojo, bet niekados senu papratimu neatsisakė.

Dvejetas vaizdelių iš kaimynų buities.

Štai Kazys energingai ir drąsiai tripteli į spryską. Priprastu mostu, nė nežiūrėdamas kur griebti, pakelia klingę ir įžengia į vidų.

— Labą rytą Dėdienytei! O kurgi Jonas?

— Labą labą, Kaziuk,— tarė Butkienė, nė negrįžtelėdama nuo krosnies kaktos, kur dorojo pusryčius.— O kam tau Joniuko taip anksti? Palauk truputėlį, pareis iš tvarto; ten jam, rodos, kumelė kumeliuką atvedė, tai džiaugias ir bobutystes atlieka kaip aš. Palauk, papusryčiausime drauge, tai ir pasikalbėsite.

— Dėkui, Dėdienyt! Šiuo kartu nepusryčiausiu: ir namie antai stalan sėdas. O reikalas ūmus; geriau aš Joną parsivesiu pusryčiauti — ruskiai ravakasiai laukia, — gynės Kazys.

— Jau vėl koks naujas sumanymas, Ponedie! Nei to seniau reikėjo, nei ko. Ėmėm, ką savo rankom pasiekėm, ką pats mielasis Dievulis davė, ir buvome pavalgę, ir buvo gana. Duoną valgėm gryną, net ne bėralinę; vilkėjom mileliais, net ne rudinėm. O dabar, žiūrėk, kas ima darytis. Ar tai prieš gera? Mergos drivija, plaukus statos, kirpčiais kaktas užleidžia; vyrai mėlynus ir raudonus sūrmaišelius (kapišonus) prie apikaklių siuvas. Moterų buksai su lastingo lankais. Bernų kalamaškos kaustytos, dar su lingėm. Ponai, ką ir besakyti. Mums, mužikėliams, to kaip tik da nereikėtų. Dėl to ir nepaleisiu tavęs, kol pirma vienudu nepasišnekėsite.

Kaziui nebebuvo kas daro. Jis nė neturėjo didelio noro kuo greičiausiai iš Butkių pasprukti. Jis čia turėjo to, ko stigo pas save — moteriškos globos. Jis čia, kaip ir Jonas, atgaudavo dvasios pusiausvyrą. Susigrauš kur nuošaliai, surūgs — ir taiko kaip nors susidurti su Dėdiene. Žvilgterės kits kitam į akis, pasisakys kuo susirūpinę, ir viskas slūgte atslūgsta.

Bėgte įbėga Jonas, šaukdamas dar ne visai duris pravėręs:

— Motut, Kazy, džiaukimės. Jau kad Dievas davė prieauglį, tai tokio dar niekas kaime nėra turėjęs... Ne dykai vedžiau į dvarą... Einam visi pasižiūrėtų...

Motutė ir Kazys visi nušvito Jono džiaugsmu ir tuojau iškurnėjo žiūrėtų naujagimio. Gerai palaukus, sugrįžo visi įsiaistrinę gražiu reginiu, lermuodami, pasakodamies savo įspūdžius, kitų neklausydami.

— Atvesta, bra, šimtavas arklys...— kalbėjo Kazys, plačiai išskėsdamas savo glėbį, lyg šimtas kaip tik glėbiu matuojamas.

— O juodybė: kaip vabalas! Juodbėris būt gražesnis. Tai mūsų arklių plaukas. Juodojo plauko arklį raganos jodinėją. Juoda — velnią atmena. O gal vis tai

monai. Tai tegul jį Dievulis laimina mums tarnauti! — kalbėjo Butkienė.

— Paskutinė kairė, motut, balta. Dar su žvaigžde kaktoj, kaip liatarnia tamsoj pasišviesti ir visoms velnuvoms dvasioms nubaidyti,— nuramino Jonas.

— Geras vabalas: kumelys kaip trijų mėnesių,— su karčia vabalui panieka pridėjo Kazys ir aistringai nusišniurkštė.

Belermuodami nė nepasijuto, kaip atsirado už stalo ties garuojančiais raguoliais su dažiniu, ir Butkienė pertraukė vaikišką visų pasidžiaugimą.

— Sėskitės, kol neužaušo dažinys.

Dabar tik susigriebė Kazys ir, jau pasilenkdamas užustalėn, pasiteisino:

— Kad jau aš čia, Dėdienyt, nuolat kaip koks zakucninkas... Ag ir mūsų namiegai antai jau susėdę stalan prie raguolių...

Pro Butkių ir priešpriešiais pro Šnervų langus tikrai jau matės vienmarškinių nugaros. Kazys neveidmainiavo: namie jis būt gavęs tokių pat pusryčių. Tačiau alkis, ūmai paerzintas riebulių kvapu, priveikė jo valią ir drovą ir ištiesė jo ranką į dubenį su raguoliais.

— Gerai jau, gerai, Kaziuk. Ar ne vis tasia, čia ar namie. Ne svetimas gi esi. Valgyk sveikas, ir tiek. Ir mano Jonas pas jus pavalgo. Dar ir svetimas iš mūsų nevalgęs neišeina, o čia dabar... Aruodų dėl pakeleivių neteks šluostyti, — tarškėjo Butkienė lyg pati sau, nes valgytojams jos kalbos klausyti nė laiko nebebuvo. Jauni žandai kaip replėmis spaudinėjo valgymą, o stemplė savaime gurkė žemyn.

— Egi nugi, už tavo kumeliuko galvos aš visai pamiršau, ko čia atmaklenau, — tarė Kazys pagaliau, šluostydamos riebius pirštus į savo galvos plaukus.— Eikime į mus— ten laukia ruskiai. Jau kelintą pavasarį jie dilina: Ar jau susipratot savo laukus nusausint kanalu nuo pusės varsto?

— Ir kurgi nuleisti? — susidomėjo Jonas.

— Pakalnėn, Pempynėn.

— Tai žinoma. Bet tai suardys vieškelį, teks statyti naujas tiltas, paskui jis taisyti, į „kaziomą" mišką medžiagos važiuoti, o pirma eiti ilgą kalvariją palei girininkus už penkių mylių, kol paskirs. Ne, kaip sau nori, man to gana. Laukai bus kaip buvę. Sausra ir be kanalo išdžiovina. Aš tik manyčiau, kad slesnumos mums vertėtų apželdinti žole, o ne arti ir vis tiek — tos pat žolės susilaukti,— karčliežuvavo Jonas, reikšdamas visiškai nepatenkintą miną.

— Ag ir aš pats taip maniau. Ir kaimas taip mano. Tik ką gi — vienas negi gali už visus atsakyti. Eime du!

Ir abudu žaliūkai pašoko nuo stalo taip pat greit, kaip greit buvo susėdę. Kazys jau beeidamas nusitvėrė Dėdienę už rankos, kuria ji laikė ližę, ir per greitumą paptelėjo pro šalį, kaip tik ližei į kotą. Butkienė meiliai nusišiepė ir taip pat begaline meile žvilgyje abudu pro duris išlydėjo.

Jauni ūkininkai iškurnėjo, rodės, nieko nenutarę, bet savo sąmonėje jie nešės viso kaimo nuotaiką ir statų neigiamą atsaką. Puzionims visą pusę varsto nukasti gilaus perkaso rodės lygu gelžkelį į pat mėnulį nutiesti. Jie nė per savo kaimą nebuvo išsikasę ravelių vandeniui nutraukti ir rudenį bei pavasarį pikčiausiai skendo savo santvare.

— Puzancam ješčio ne prišlo vremia kopatsia,— sąmoju nudėjo savo užsivylimą ruskiai, negavę darbo.

Puzionių laukai buvo labai geri aukštumoje. Pasausinti būtų buvę dvigubai geresni. Tada ūkininkai būtų net pasiturį, jei ir dabar galėjo nežiūrėti blogųjų laukų pakalnėje, už viso kilometro. Apie juos mes užsiminsime kiek vėliau.

PIRŠLĖS

KAZYS SU JONU Į NIBRUS NEVAIKŠČIODAVO; KĄ GI TEN BŪTŲ VEIKĘ, NEMOKĖDAMI ŠOKTI? IR ŠIAIPJAU SU MERGAITĖMIS NESUSIDĖDAVO. NIEKAS JŲ NEMATĖ, KAD Į KURIĄ ARČIAU GLAUSTŲSI, KURIAI TALKININKAUTŲ. Bet vakaravimų neapleisdavo. Mergaitės rungčiomis verpia, dainuoja; bernaičiai ką mezga, suka ar šiaipjau aplink stalą šnekučiuoja. Neva katras sau, o iš tikrųjų mergaitėms širdelės plakė, kad čia pat bernaičių yra, o bernaičiams buvo gera kaip tik dėl to pat — kad mergaičių čia pat yra. Ir grįždavo namo abudu būriu be galo gerai nusiteikusiu, kad draugėje taip gerai — darbas pasisekė.

Kazys su Jonu buvo Puzionyse bernų bernai. Tai jiems daugiausia tekdavo slapčių žvilgsnių. Jiedu tai juto ir buvo patenkinti, kur ne! Bet tegul tik kuri mergina, pasivijusi vieną ar abudu iš lauko grįžtant, prakalbina:

— Labą vakarą keimarėliui! Ar dar nesuskilote? — aiškia intencija kalbą tęsti. Tuoj gaudavo šiurkštų, net vulgariškai šaltą atsaką:

— Ne vyrų dalykas skeldėti... — ar ką panašu. Tardavo trumpą žodį ir skubėdavo pralenkti.

Mergaitės užsigaudavo. Ar joms galvoje nagrinėti, iš širdies jiedu šiurkštuoliai ar tik dirbtiniai, apsimetę. Ir daugiau nebekalbindavo. Svetimi tai svetimi.

Nei vienas, nei antras neturėjo jokio moteriškos „idealo". Arba, tikriau sakant, abudu turėjo tą vieną ir tą patį — Puzionių Dėdienę.

Seniesiems žmonėms sunkųjį kovo mėnesį Šnervienė nė pasėdėti palangėje nebepasėdėjo: teko jau gulomis tylėti. Vieną skaistų rytą, kai nieko pirkioje nebuvo, vos tik Kazys duris pravėrė, įeidamas malkas skaldęs, motutė silpnai jį prisišaukė:

— Kazimierai, eikš arčiau... Žiūrėk, ką aš tau pasakysiu. Aš silpstu. O kad ir nesilpčiau, kokia aš be šeimininkė? Jūs to neminėdavote. Ačiū jums: bene aš nesuprantu, kad taip darote savo motinai. Dievulis jums atlygins, kad pakenčiate senystą...

Rimta, kažkokia filosofiška motinos šneka, kokios nebuvo pirmiau girdima, nebuvo nė tikimasi, Kazį tuojau įtikino motiną tai iškalbėjus, pirma ilgai apie tai mąsčius. Ir ūmai pasijuto nepaprastai nulenktas. Jis pirmą kartą neprisiversdamas atsisėdo į lovą šalia motinos karšinčiaus ir pirmą kartą meiliai pasižiūrėjo į visai pasenusį jos veidelį.

Šnervienė buvo visa raukšlėta, nosis jau pajuodusi ir guzeliuota, negraži, smakras drėgnas, ne prakaitu, kaip esti sušilus, bet kažkokiu kitu syvu. Jis buvo gana abuojas. Vis dėlto Kazys pasijuto mylįs ją iš tikrųjų. Dabar jam pagailo iš gyvųjų aiškiai jau keliaujančios gimdytojos; kažkas švelnus, graudus suvirpėjo po širdžia, kažkas pagavo už pažiaunių, akys pasruvo, ir jis, kad nepravirktų kaip tikras vaikas, ūmai pasilenkė prie motinos rankos, gulinčios ant klojamo drabužio, ir tvirtai, vyriškai ją pabučiavo.

Motina jį paglostė.

— Geras tu vaikas, Kaziuk. Duok Dieve tau laimės, santarvės poroje gyvenant ir daugiau turto, neg mes prigyvenome! O pasakyti štai ką aš pasiėmiau: dairykis sau draugės pačios, o namams jaunos ir darbščios šeimininkės.

— Ką čia, ką čia motutė prasimanei? Gyvenk sau sveika. Mums visai nekliūvi, o aš dar jaunas, bus dar laiko apie ženatvę pagalvoti...

Ilgai abudu kalbėjos, laiko dar buvo, lyg atsikalbėdami už tiek ir tiek metų tylėjimo ir nieko bendra neturėjimo. Kalbėjosi dabar apie viską viską: ūkį, bažnyčią, Dievą, prietelius ir neprietelius; tik apie vedybas nei vienas, nei

antras nebepratarė nė žodžio.

Kazys, rodėsi, nė galvoti apie tai nebegalvoja, o jo imta nuo tos valandos galvoti ir dairytis.

Savo kaime jis nematė nė vienos, kuri nors iš tolo būtų buvusi panaši į Dėdienę. Bet per atlaidus kitame miestelyje, kada jis, jau nusilenkęs altoriui, rimtai susikaupęs, belaukė kunigo iš zokristijos išeinant, dievobaimingą jo nuotaiką sudrumstė naujų burlečių kaukšėjimas. Jis stovėjo viduryje bažnyčios prie pat tako per vidurį. Grįžtelėjo nejučiomis ir išvydo smulkiais, bet energingai tvirtais žingsneliais įsiskubinančią ant votyvos, kiek pavėlavusią, ar tik taip jam matės, labai gražią mergelę. Jos gražumą, tiesą pasakius, tesudarė mergiškai pilnas veidelis ir labai sveikas, kaimiškas raudonumas, dar padidėjęs besiskubinant eiti. Plaukų buvo gelsvų, net šviesių, kaip antai sienose ir lubose pamoliavotų angelų, sujuostų mėlynais kaspinais.

Visa tai galų gale nebuvo svarbu: per didelių estetinių reikalavimų Kazys neišmanė. Jį ypatingai nustebino, kad šmykštelėjusi mergina veidu, pečiais, visu savo stogu, net eigastim atminė — Dėdienę. Tokia pat riebuilė, apskritulė, mažulė, ramiom gerom akelėm. Ir bažnyčioje laikėsi taip pat. Kai kitos kaimietės, nusilenkdamos altoriui, puolė prieš jį kaip maišai, ant viso pilvo, ant alkūnių, ji atsiklaupė gražiai, pirma atsargiai pakilojusi priešakį savo rainelės; tepalenkė galvelę, akim įsistebėjusi į išstatytą Švenčiausiąjį Sakramentą. Buvo rimta ir labai graži. Mes pasakytume — estetinga.

Ar kad draugėsmoteries vaizdas, motinos įsakymu, buvo jame jau susidaręs ir jis apie tai galvojo, ar jau taip jam buvo likta, Kazys visas nustėro. Jam blikstelėjo mintis: „Ar tik ne šitoji manoji?..“ Blikstelėjo ir nebenyko. Kazys, toks dievotas kaip ir Jonas ir kaimiečiai, tyčia pavažiavęs toliau, kad ten tą dieną buvo su išstatymu, nieko nebematė, nieko nebegirdėjo. Žiūrėti į mergas bažnyčioje, dar įsistebeilijus, buvo per negražu; Kazys tai gerai jautė ir vis dėlto ir šonu matė, kaip tas žiogas šlaunim girdi, tą klūpantį kupstelį, kurs nė sykio šalin nedirsteli. Ir kai žmonės po visam ėmė grūstis pro duris, jis nė nepasijuto, kaip atsirado užpakaly mergelės, savim sulaikydamas žmonių mūrą, griūvantį visu savo sunkumu priekin.

Išėjo už šventoriaus ir čia pat prie vartelių išvydo pažįstamą bernaitį, besikemšantį liuiką. Šis prakalbino praeinančią merginą:

— Sveika, Aneliut! Kas tamstą atvijo į tokį tolį, į mūsų kraštą?

— Sveikas ir tamsta! Verpalus žydei atvežiau dažyti. Mūsų miestely nėra tokio pabriko.

Kazys ypatingu malonumu, linksmom akim ištiesė ranką pažįstamam, o jau podraug ir tai, kurią jis Aneliute pavadino. Buvo beįsimaišąs į jųdviejų kalbą, bet mergaitė kinktelėjo galva ir nuėjo sau.

— Kas ji tokia? — neva nusižiovaudamas paklausė pažįstamą.

Pažįstamas tuoj pasergėjo Kazio dirbtinį abejingumą.

— Oo! Pasergėjai? Kur ne! Tai pirmoji mergina visoje kaimynų parapijoje. Ūkininkaitė, tik be piniginio kraičio; tai nors gražuolė ir gero būdo ir piršlių nestinga, vis dar tebemergauja. O jau būtų metas — dabok, dvidešimt ketvirtus gal jau varo. Jei nori, ir tau papiršiu. Tik tolokai gyvena. Nuo Puzionių bus bent kelios mylios.

— Piršk,— tarė Kazys nė nepasvyravęs.

— Kada? — nusiprunkštė piršlys.

— Nors tuojau.

— Gerai. Einu ir pasakau jai, kad kitą sekmadienį po pamaldų lauktų piršlių

iš už jūrių marelių, aukštų kalnelių, kur upeliai pienu plaukia, tvoras dešromis tveria; na, kaip ten piršlio oracijoje. Žodžiu, iš Puzionių.

Kazys atsiklausė ir visai jam įstrigo širdin ta sveika, apvalutė mergiotė, tokia rimta ir, svetimam pasveikinus, į ją įsispitrėjus, visai neparaudo.

„Turbūt svietava... svieto mačiusi... kaip Dėdienė. Ne, kad šitai abidvi suvedus į kaimynystę — tai būtų gyvenimėlis!"

Ir ėmė Kaziui pintis vaizduotėje linksmas, pilnas džiaugsmo ir patenkinimo gyvenimas namie skyrium ir su Butkiais drauge. Pynės virvė vis stebėtiniau, rizgo vis labiau, kad net ausys ir sprandas Kaziui paraudo. Nepratusiam tirštai jausti ir galvą sukti, toks kraujo priplūdimas į galvą svaigino jį iki apopleksijos.

— Kadgi Dievas duotų... kadgi Dievas duotų,— kalbėjo sau vis tą pačią lyg pamišęs, nieko daugiau pasaulyje nebegeisdamas, tik šitos mergelės.

Ligi tik parvažiavęs, nusikinkė arklį ir, nė pavalgyti neidamas, šoktelėjo į Butkius.

— Dėdienyt, kad žinotum, aptikau savąją! — riktelėjo visai berniokiškai, vos pravėręs duris.

Šiaipjau rimtam Kazimierui tai buvo taip nepaprasta, kad Butkienė net aiktelėjo.

— Ar pablūdai... Kokią „savąją"? Kiaulę, avelę? — paklausė, tikrai nesupratus Kazio.

— Merge-elę! — nutęsė Kazys ir pirmąkart po daugelio metų apsikabino Dėdienę už kaklo ir pabučiavo ją į burną.

Butkienei dabar tik paaiškėjo meilę pradėjus siausti. Nepradžiugo, kaip to buvo galima laukti, bet mirtinai nusigando, net persižegnojo. Gerą minutę žiūrėjo į Kazį plačiom akim, kol atgavo nuovoką ir paprastą savo nuotaiką.

— Tu, Kaziuk, dabar turbūt nė pro varčią nebepraeisi jos nepaglamonėjęs. Nedūk, nešėlk... Juk tai daugiau baisu neg linksma... Juk tai dar paslaptis... Juk tu jos dar neperpranti, tos savo draugės, ar tikrai ji — tavoji? O jei tai ne tavoji? Jei kas jau prišiukšlino jai širdį? Ar tu ją pažįsti? Iš kur ji, kur gimus augus, kas jos tėvai, ar čystos pamilijos, ne kokių žavėtojų čerauninkų? — pylė Dėdienė abejonių kaip iš maišo, drauge ir ant Kazio kibirus šalto vandens. Kazys taip pat ūmai aušo, kaip ir įkaitęs buvo. Tikrai, pasielgta berniokiškai, ne vyriškai.

— Nieko nežinau, pirmą kartą pamačiau... Ji labai toli...

Butkienė net rankom pliaukštelėjo.

— Svetimos parapijos!.. Iš tolimo krašto... Nė nepasiuosčius... Ar tu, Kazy, iš galvos išėjai, ar ką? Juk ir ratą, maudamas ant ašies, mieruoji, ar tiks: bene bus per žemas — tai vežimas kryps ir luš; o jei per aukštas — tai dar blogiau. O čia žmoną, namų karalienę, viso gyvenimo tvarkytoją! Žmogau, jei ji ne tau skirta, kas tada bus?

Kazį išpylė šaltas prakaitas. Jis bejėgis susmuko ant suolo ir rankove nusibraukė stambius lašus prakaito, kurs išpylė jam kaktą.

— Ji labai maldinga... Ji išmintinga, visos apylinkės giriama... Ji labai graži... Daugiau nieko nežinau,— vapeno Kazys vos begirdimu balsu.

— Vaike, tai visai kas kita. Tai ne nuo geros valios pareina: į vieną svyri, kita tave stumte nuo savęs stumia. O dėl ko, ir pats nežinai. Melskimės, Kaziuk, kad Šventoji Dvasia apšviestų, kad tinkamai įkvėptų. Nesiskubyk, Kaziuk, prisimieruok, ar tikrai tau prilygsta. Matai, dėl ko sakiau ir sakysiu: geriau prasčiau, betgi čianykštis moteriškas; vadinas, jau primieruotas, iš kurio nebėr ko laukti netikėta.

Jonas visos tos tragikomedijos klausė tokia šypsena, kaip kad esti sulaukus

kvieslio pabūti pajauniu: nujausdamas didelę ir linksmą pramogą.

— Kazy jauniki! Kada gi iš tikrųjų važiuoji atsiklaustų? ir ar netikčiau tau piršliu ar kuo kitu? Tiesa, aš nemoku girtis meluoti, nemoku nė oracijos. Bet aš degu noru kuo greičiausiai išvysti tavąją. Nereiks nė oracijos. Aš žinau vieną pasakymą, kuris bet kurią gražuolę įtikins:"Mergele mano jaunoji, klausyk: Kazys mano draugas. Tai reiškia — nėra ko nei abejoti, nei svyruoti: žmogus geras; geresnio nebeieškok, vis tiek nerasi".

Jonas plepėjo nepaprastai pakiliu vestuvišku ūpu, kaip kad visi jauni vestuvių dalyviai esti. Nemint kodėl vestuvininkus vadina pasiutėliais. Butkienei, Jono besiklausant, nebuvo nuostabu.

— Piršlį aš jau turiu, tokį, kurs ten pažįstamas. O nuvažiuoti galime ir dviese. Dar šlovingiau bus ir rodysis ne taip jau piršliškai.

Ir susitarė abudu važiuoti.

Sekmadienio laukta ne vienaip. Jonas ūmai užsidegęs kuo greičiausiai apvesdinti savo draugą Kazį ir susilaukti į pačią artimiausią kaimynystę naujo žmogaus, su kuriuo dar kalbos neiškalbėtos, juokai neišjuokti, pasakos nepasektos. Senieji jau buvo pridilę.

Kazimieras jautės toks neramus, lyg prie nežinomo kryžiaus kalamas, ar ligonis, kuriam antai baltai apsivilkę žmonės rengias padaryti labai pavojingą operaciją. Nebejautė jokio džiaugsmo. Diena dienon vis blogiau ir baisiau. Nei beužmigo, nei bevalgė. Neėmė miegas, nelindo kąsnys. Net sublogo; paakiai pajuodo, akys blizgėjo karščiu, skruostai įdubo. Rodės kaip pakirdęs iš ligos ar smarkiai pagiriotas.

Pagaliau nebeiškentė. Šeštadienio vakarą piktai nusispjovė ir energiškai nužingsniavo į Butkius. Įėjęs dar kartą nusispjovė ir, pamojęs ranka, tarė:

— Nebevažiuosiu! Tegu ją šimts, tą gražuolę! Matyt, dar nepribrendo, dar neatėjo laikas. Toks ima neramumas, kad vos nepasikoriau ant virdies.

Abudu Butkiai gerokai nustebo. Jonas net papyko — taip ūmai griuvo visi jo veseliški laukimai.

— Tarara, tarara, lenda kiaulė pro tvorą, o pagalio nėr... Žodžiai iš mano šventraščio perskyrime sekmame ir reiškia: kiaulė vis tiek įlįs, ar anksčiau, ar vėliau, tai ar ne vis tiek pat? O aš, bra, ir kalamašką pasitepiau, ir šlajus susilopiau, kad tokioje ilgoje kelionėje nebūtų priepuolio, ir šieno maišą prisikimšau, ir avižų terbą prisipyliau, žinoma, arkliui, ne nuotakai. Visa tai reikšte reiškia: nevažiuoti nebegalima. Pridėk čia ir mano piršlišką nekantrybę. Aš pasakiau.

Butkienė pirma nesakė nieko. Ir jai dabar matės, kad, vieną kartą pasiryžus, jau reikia eiti iki galo, kaip antai akmeniui nuo piliakalnio paritintam riedėti lig pat apačios.

— Dievo valia, Dievo valia... Ką gi bedarysi? Galgi viskas bus kuo geriausia. O žmona tau jau bus pravartu, pačiam ir namams. Anksti kėlęs, jaunas vedęs nesigrauši. Važiuok, vaikeli. Tegul Dievas lydi tave likimo ieškoti! Galgi viskas išeis geran... gal ir geran,— kalbėjo pynės Butkienė, pati netikėdama tuo, ką sako. Širdis jauste jautė, kad vargu bus kas gera iš to sumanymo.

Bernaičiai anksti rytą tylomis išvažiavo pas piršlį. Abudu susinervinę. Jonas piktai plakė arklį ir barės. Kazys pasidavęs vežamas kaip meitėlis į skerdyklą. Kazys tylėjo, kiek pasilenkęs pirmyn, akis nudūręs į iškeltą iš brikelio kojį; ji netilpo sekliame aukštaičių vežimo lopšyje ir tirpo.

Jonui įstrigo ta draugo Kazio poza. Jis vieną kartą pasižiūrėjo, antrą kartą pasižiūrėjo ir dar labiau susinervino.

— Tai ko gi čia panirai galvą kaip arklys prieš dvėstinąją? Ar nemoki stačiai sėdėti!

— Stačiai... sėdėti... moku. Ar ne vis tasia... — atsiliepė kažkoks duslus Kazio balsas lyg iš anapus grabo.

Kazys, atsiradęs vėl toje pat bažnyčioje, tyčia atsistojo toje pat vietoje, kaip ir aną sekmadienį, ir, kiek kalbėjęs poterių, kiek ne, ėmė neramiai laukti, kada vėl įkaukšės naujais burlečiais. Pajuto neapsakomą ilgesį ir nerimą ir net apsidairė, lyg paguodos iš ko ieškodamas. Pamiršo, kad tai ne Aneljos buvo parapija. O ir atminus nebeatėjo galvon kreiptis į Šv. Dvasią, kaip tai patarė Dėdienė. Buvo medinis.

Po visam draugai, nusipirkę butelį vyno ir butelį gerosios, pasileido tenlink. Dabar tik Jonas susigėdo; susiprato vaikiškai padaręs. Jis iš tikrųjų buvo laukinukas, prie svetimų žmonių visai nepripratęs, gėdingas. Jis vis labiau raudo veidu, dar niekur nieko nesutikęs, tik vaizduodamos, kaip reiks susitikti.

„Nu kurių galų aš čia dabar lendu į tą svetimą putrą? Ką gi aš pasakysiu, nuo ko pradėsiu?.. Piršlio gi būta, ar nematėt!"

O balsiai pabaigė:

— Žinai, Kazy, važiuok sau vienas ir suk tave velnias su visom mergom: aš nedrįstu.

— Per vėlu. Aš jau sumokėjau už du buteliu, grįžti nebegalima: kas gi besugrąžins pinigus? O be piršlio važiuoti irgi negalima,— atsijuokavo Kazys rimtais kaimiškais sumetimais, ir nuvažiavo abudu.

Kelyje tyčia truko, kad namiškiai, sugrįžę iš bažnyčios, turėtų laiko pavalgyti ir apsitvarkyti. Važiavo žingsnio, pamažu, lyg kitados parveždami ponui sampylą, kurio, atmieravus, nieko patiems nebeliko. Visgi privažiavo kelio galą.

Kaimas kaip kaimas, kiemas kaip kiemas, tik šventiškai ar net atlaidiškai švariai papuoštas. Visi pašalėliai aptvarkyti, visur valyta. Matės, laukiama ne bet kokių svečių.

Susitiktų išėjo pats Kepelė, jaunas, gražus, šviesus dėdė, bent apie 40 metų su nedideliu kaupu. Už jo, bet antroje vietoje, matės jo žmona, gal tokių pat metų, taip pat sveika ir graži. Abudu atvirų veidų, simpatingi ir natūralūs.

— O kurgi piršlys? Aš čia tematau pačius jaunikius,— pajuokavo Kepelė, kur ir pats vos dešimčia metų tebuvo vyresnis už būsimuosius savo žentus.— O gal aš apsirinku? Mat piršlys paskelbė mums atvešiąs Aneliutei jaunikį, ir mes jo laukiame pietų nevalgę.

— Neapsirinki, dėde. Tai mes ir būsime. Tiktai tikrasis piršlys sugaišo su savo „magazinu", ir man teko jis pavaduoti. Esu jaunikio Kazimiero Šnervos draugas, Jonas Butkys; abudu iš Puzionių, kurių tamstos, žinoma, dar nė girdėti nesate girdėję, o ten upės pienu teka, tvoros dešromis tvertos, taip ir toliau. Bet tai jau būsimosios oracijos dalykas. Kaip gerai, kad tamstos jau žinote apie jaunikį: man nebeteks jis girti, o aš kaip tik jokios oracijos nemoku...

Kepelės prapliupo linksmu juoku, kai Jonas, didelį susigraužimą rodydamas, ėmė pakaušį draskytis. Pradžia Jonui pasisekė. Turbūt iš desperacijos, iš per didelio drovumo. Kai sykį praplyšo, tai ir išbyrėjo.

— Labai malonu. Nebūk, ponas piršly, toks kuklus — savo moki. Piršliai mums ne naujiena, mes su jais ir ceremonijų nebedarome. Aneliutė mums ta viena ir nesugriuvus; bet kad mes, vaikeliai, teesame paprasti ūkininkėliai, esame, Dievui dėkui, pavalgę, bet stambesnių gražgalių nėr, tai ir baigias viskas gražiu pasikalbėjimu. Jei ir jūs, vaikeliai, šimtų ieškote, tai būkite mūsų svečiai, ne piršliai, ir linksmai sau papietaukime,— rimtai, bet linksmu veidu ir

lyg pasišokėdama kalbėjo Kepelienė, vis dar nesivesdama svečių į vidų.

— Nu, šiuokart, rodos, būsite apsirikę: mums ne kraitis rūpi, bet žąselės rūšis: balta kaip gulbė, kaklelis riestas... Ale tai vėl oracijos dalykas, kurios aš nemoku. O ir tos gražiosios gulbės dar nė matyt nesu matęs,— vėl pagavo švatrenti Jonas, jau įvedamas į vidų.

Pirkia kaip pirkia: dūminė, o vis dėlto matės kažin kokia nepaprasta tvarka: viskas vietoje, drapanos į gembes sukabinėtos, lovos neiširusios,— švaru, balta, nedulkėta. Baltavo gražiai aptiestas stalas, padėti šaukštai bei duonos kepalas. Gryčioje sutiko nušvitusi Anelja ir pasisveikino kone prieteliškai, kaip su senais pažįstamais.

— Spėk, Aneliut, katras dabar tau jaunikis ir katras piršlys! — tarė paskutinis įeidamas tėvas Kepelė.

— Šitas! — bakstelėjo rankele Jono link, taip pat juokaudama, kaip ir tėvas. Anelė ir Jonas pirmą kartą pasižiūrėjo vienas antram stačiai į akis.

Jonas visas nuraudo, kaip ką bloga padaręs, bet jau nebepaliovė ją sekęs godžiomis kavalieriškomis akimis. Jam buvo taip pat smagu su Kepelėmis, kaip smagu būdavo per vakaravimus. Dar smagiau.

Pirmieji Kazio įspūdžiai buvo nepaprastas Kepelių suvienodėjimas; iš visų trijų žėrė vienodai sveikata, sotumas ir patenkinimas gyvenimu. Net palyginti nebuvo su kuo.

„Lyg derlios, gardžios kviečių varpos... Ne, ne taip. Lyg raudoni obuoliai... ir tai ne", — suko sau galvą Kazys, negalėdamas atsižiūrėti vieno, antro ir trečio.

Kazys dabar visai nurimo, lyg jau įsitikinęs, kad vis nerimo būta veltui, ir jautės taip gerai, lyg jau dabar čia savas žmogus pasidaręs, ar šiltoje pirtyje, belaukdamas, kad jį dar pavanotų. Jis nebesistengė kuo nors tai šeimynėlei įsipirkti; buvo rimtas, pastovus; o visų akys krypo į plepį piršlį Joną.

Pakvipo karštais kopūstais. Dar labiau — kumpiu. Raudonas, sveikas, storas kumpis, viręs kopūstuose, dar buvo pačiršKintas, dėl to dar labiau kvepėjo. Iš bažnyčios grįžę ir tiek ilgai svečių pralaukę, buvo visi išalkę, tai nė raginti nereikėjo. Visi sėmė iš to paties dubenio ir valgė pavydėtinai.

— Kaip pas Dėdienę, taip gardu... — pagyrė Kazys.

— Pas kokią dėdienę?

— Tai jo štai motutė, artimoji ir mylimoji mano kaimynė,— atsakė Kazys.

Prieš mėsą piršlys ir buteliukus atkimšo. Vyrai susigėrė gerosios, moterims padalijo vyno. Visi prisiėmė be ceremonijų, nesivaipydami, bet po vienos antros nuo daugiau griežtai atsisakė.

— Pakaks. Mes negėringi. Tik jūsų malonės nepaniekinome, — sakė tėvas. — Sakykite, mieli bernužėliai, kurie vilkai jus atvijo tokį tolį? Ar jums jau nebliko arčiau viežlybų mergelių? Mums garbės nemaža; bet jums... tik kojoms klapatas.

Ir vėl buvo kažkas taip natūralu toje kalboje, kad šildyte šildė. Ot, geri, tiesūs, neveidmainūs žmonės, ir gana.

— Taigi, taigi! Taip pat kalbėjo ir Dėdienė, štai Jono motutė, labai garbinga ir prityrusi pas mus ūkininkė. Bet dėl ko mudu štai su draugu Jonu pas jus atsiradome, tai pasiklauskite paties Pono Dievulio. Nemaniau nemaniau vesti; o kai pamaniau, tai: šita pasakiau, kaip pirštu bakstelėjęs į orakulo galvą. Tamstų, tėveliai, valia, pačios Aneliutės valia. Niekus būsime jums nepažįstami padarę, išvažiuosime, net už pragertą nepareikalausime. O sutiksite, laimingus mus padarysite,— pagaliau prapliupo kalbėti ir pats jaunikis Kazys.

Jo kalbos visi paklausė tikrai atsidėję; jo kalba visiems pasirodė kukli ir išmintinga, pats jaunikis doras, negėringas ir patikimas žmogus. Visus palenkė

sau.

Pavalgę visi išėjo ūkio pasižiūrėtų. Visa ko buvo po nedaug, bet gražu: kūtėse gyvulėlių ir klėtyse aruodai neiššluostyti. Visu tuo Kepelės džiaugės ir Dievui dėkojo.

— O geldų — nito! — atvirai pasisakė tėvas neva žydiškai ir išskėtė rankas. Ir tas pats „nito" lyg tik jį džiugino.— Aneliutė gaus arklį, gaus karvę. Jos skrynia gerokai pilna, ji ne plikšė. Tai jau motinos nuopelnas. Abidvi jos žinomos apylinkėje verpėjos ir audėjos. Aneliutei jau dvidešimt ketvirti metai, tai buvo gražaus laiko ir dangos pasigaminti. Rudenį gal ir gyvųjų sutaisysiu bent šimtuką; kitą rudenį vėl šimtuką. O daugiau nieko. O nebus jums gera Puzionyse, eikšenkit į mus užkuriomis. Mes kaip ir bevaikiai, tai du lizdu taikiai sudarysime.

— Ačiū, ačiū! gal kada ir bus pravartu. Kraitis visai nemenkas; be reikalo tamstos kuklaujat. Bet tuo tarpu aš teesu šeimininkės reikalingas — motina baigia savo dienas. Ir mes esame tokie pat: sotūs ir gyvulėlių gana, tik tvarkos pas mus nėra motinai karšant. Jei ką skirsite, tai prašom laikyti tam laikui, kada brolį atidalysime. Aneliutės dalies jam bus gana. Ir susidarys gyvenimas neblogiausias.

Taip rodės ir Kepelėms, kad Kazys Šnerva partija ne blogiausia, ir buvo patenkinti.

Kol Kazys išsišneko su tėvais, vieni kitiems viską iš širdies nusipasakodami, Jonas labai užsidegęs kalbėjo Anelei apie juodą savo kumeliuką su žvaigždele kaktoje. Kalbėjo itin atsidėjęs, tokiuo vaikiškai nekaltu džiaugsmu, lyg jis ir iš tiesų tebebūtų pusbernis, o ne brendęs vyras, o tą pasakojamąjį kumeliuką jam būtų iš kermošiaus parvežę dūduoti — džiaugtis, ne darbui rengti.

Anelė sekė jį visiškai pagauta. Tokio doro ir iškalbingo kavalieriaus ji dar nebuvo susitikusi. Jonas jai taip patiko, kaip dar niekas pasaulyje: joks vyriškis dar nebuvo jos taip džiaugsmingai prikalęs prie savęs, kaip šis tariamasis piršlys. Pasišnekėjus valandą, ėmė abiem rodytis, kad jie seniai jau pasižįsta, seniai esą susidraugavę, lyg kartu bent penkerius metus ganę, paskui drauge šienavę valiavę, šventadieniais parugėn dainuotų vaikščioję.

Pastebėjo galų gale ir Kazys, kad jo „piršliui" gal daugiau sekas kaip jam pačiam, ir paėmė jį neramus pavydas. Tai ėmė tik dairytis progos kuo greičiausiai pabaigti kalbą su tėvais ir pradėti pabaigtinę kalbą su pačia nuotaka. Bet kai tai jam parėjo į galvą, jis ūmai nutraukė ir, palikęs tėvus, prisidėjo prie jaunųjų, tardamas gana sausai:

— Mes, Jonai, rodos, pasikeitėm rolėm: man, jaunikiui, skirta užkariauti mergelės širdis, o tau, piršliui, tėvams meluoti apie mano palocių ir turtus. Dabar eina antraip. Tai ar negalėtume atitaisyti? — ir stumtelėjo Joną tėvų link, o pats pasiliko su Anele.

— Matyk tamsta, Aneliut, mes gretimieji kaimynai ir taip sutariame, kad be kits kito nė žingsnio. Ne tik mes štai, bet ir mūsų šeimos. Gangreit mes vieni patys ir tesibičiuliuojame. Jei būsi manoji, duok tai Dieve, tai taip pat neatsikratysi Jonu: mes kasdien po kelius kartus sueinam. Jonas pirmutinių Puzionyse namų ponas, o jo motina — viso kaimo išmintis ir gerumas. Gausi ją mylėti taip, kaip aš ją myliu ir gerbiu. O pas mus namie prasčiau kaip pas Butkius. Svetimos šeimynos kaip ir nesisamdom. Jei ateitumei, tai nė mergos nereiktų prie krosnies stovėti. Būtume visiškai patys sau vieni, gera ar bloga, šalta ar balta. Tėvai visai jau baigias, jiems dienos suskaitytos; broliai taikūs; vienas kariuomenėje tarnauja, antrą užkuriomis rengiu, kai anas sugrįš. Tai

nebijok, Aneliut, per ankšta nebus, kad ir kuriam laikui būtų prasčiau kaip pas tėvelius. Kurgi rasi taip, kaip pas motinėlę! Nemint kodėl mergelė išeidama vis verkia. O mūsų laukeliai geri, nedideli; vieta jau ką gi, pati pamatysi. Gyvename aukštumoje, yra ir labai graži pakalnė su būriais pempių. Yra miško, žiemą neteks šalti. Jei mylėsimės, viskas bus gerai, ir kas negerai, tai pagerinsime susitarę. Tamsta prašviesi namelius, aš laukelius, ir bus taip, kaip čia.

Jonas viena ausim klausė tėvų, antra Kazio ir nė tikėt nesitikėjo iš savo draugo tokio iškalbumo. Kazys „trokšte troško", kaip puzionys sako apie kalbą iš širdies, Anelei, o ši pilnu pasitikėjimu klausė stačiai įsižiūrėjusi į gražųjį jaunikaitį ir jautės jam prietelinga. Tiesa, ji „nesimieravo", ar tiks jiedu į porą; tik kuri gi padori kaimietė mergelė sumeta tokiuos dalykus? Tai net nepadoru. Kaziui Anelė ničnieko neturėjo prikišti.

Motina nusivedė visus klėtin kraičio parodyti. Ir kai ėmė imti iš skrynios rietimus, tai ir galo nebuvo. Pilna drobių, plonesnių ir storesnių, marginių, milelių.

— Te te te! Kaip pas Dėdienę — visam amžiui, visai šeimynai! — neiškentė nepasidžiaugęs Kazys ir tuo pabaigė nulenkti Anelę ir jos motiną.

Pataikęs, kai visi kiti ėmė kažką atsidėję vartyti, Kazys truktelėjo Anelę už rankelės į pasienį, perbraukė ją per riebius petelius, paspaudė už alkūnių ir dideliu pasigėrėjimu tarė:

— Aneliut, jau taip man patinki, kaip dar niekas per amžių iš pat pirmo pamatymo. Viena Dėdienė dar labiau. Bet tai kas kita; jai 60 metų. Man rodos, tamsta esi man žadėta draugė ir būčiau laimingas, kad man pasižadėtumei. Tatai gyventume, džiaugtumės ir tik Dievui dėkotume! Ag negi be Jo valios aš tamstą, Aneliut, netyčia išvydau visai man ir tamstai svetimoje vietoje...

Anelją per visą perėjo šilta vilnis nuo to vyriško pamaloninimo ir pirmąkart išgirstų meilės žodžių. Ji visa paraudo, net sušilo ir tiesiai, akių nenuleisdama, atsakė:

— Jaugi Dievo, ne kieno kito čia valia. Kur Puzionys, kur mes, o susiėjom. Senmerge aš nenoriu likti, o tekėti man, girdėjai, metas; ar už šio, ar už to, reiks ryžtis. Ačiū tamstai, Kazimierai, už gerus žodžius. Aš tamstos nebrokiju. O kaip seksis gyventi, tai vėl Dievo valia — aš to nenumatau ir negi iš meilės, pats supranti, pasižadu. Gal Dievas duos, suprasime, kaip ir kiti nepažįstami susideda ir supranta.

— Nu, tėveliai, tai ir rankom sumuškime! — tarė Kazys jau linksmu balsu. — Aneliutė manęs nevaro laukan.

— Nevarom ir mes, ženteli. Taip turbūt Dievo likta, kad mūsų dukrelė atsidurtų atokiai... — prabilo motina ir tikrai gailiai apsiašarojo, bet nedarydama komedijų, nepuldinėdama, nekukčiodama.

Anelė motinai puolė į glėbį ir taip pat pravirko, bet taip netikėtai spazmatiškai, kad net išbėgti gavo. Gausiai nusišniurkštė ir visi vyrai. Et, pabūk tu su moterimis, pats boba virsi...

Piršliai pasikinkė arklį, susėdo suolan prieš išvažiuodami ir ėmė atsisveikinti. Susitiko vestuviškai, o skyrėsi numirėliškai, šniurkštaudami, nuliūdę, lyg ką praradę, ne radę. Bet tai nebuvo sielvartas ir širdgėla; tai tik buvo paprastas gyvenimo persilaužimas, nežinai katron pusėn, geron ar blogon. Ateities paslaptis visus neramino; švystelėjo nežinomybės skraistė ir aptemdė žinomybę.

Ilgai dar Kepelės stovėjo savo kiemelio vartuose, palydėję jaunikaičius, ir garbino juos:

— Šaunūs berneliai. Tuoj matyt, iš tolimo krašto. Pas mus tokių nėra, tegul

juos devynios!..

— Tokių meilių stačiūkų dar neesame sutikę. Kai kiti atvažiuodavo, tai vis kažkokie susiraukėliai, vien interesų nusitvėrę, ir lauk drebėdama, kokios krūvos kraičių užkosės ir nenusileis.

— Čia lyg iš tikrųjų jiems šeimininkės ir pačios reikia pirmon galvon.

— Tegul juos Dievas laimina. O kaipgi tau, Anel?

— Kad ir pasakyt nemoku. Tokie abudu geri, abudu gražūs, kad nė nebežinau, katras geresnis. Bijau pasakyti kaip toji nuotaka: geriau už piršlio. Einu už to, kurs pats pasišovė.

VIENA DVIEM

JAUNUOLIAI PIRŠLIAI KAZIMIERAS ŠNERVA IR JONAS BUTKYS IŠ KEPELĖS KIEMO IŠTARŠKĖJO KAVALIERIŠKAI; VADINAS, SU FANTAZIJA. JONAS VEŽIKAS, VOS KILSTELĖJĘS KEPURĘ PRO KIEMO KRYŽIŲ, GERAI SUGELNIJO PASILSĖJUSĮ, ŠIENO IR AVIŽŲ SOČIAI PASIĖDUSĮ ARKLĮ IR PASILEIDO IŠ VIETOS ŽYDIŠKU SPARTUMU. Namų pasiilgęs geras arklys noromis, prunkšdamas, vadinas, ten laukiamas, bėgo; nereikėjo nė vadelių krutinėti; važiuotiesiems nebuvo nė kas veikia, tai abudu nugrimzdo į savo mintis ir paniuro.

Kazimierą suėmė ilgesys, tekus taip greit atsiskirti nuo to, kas jau buvo jam pažadėta ir pasižadėta. Jis niekaip nebegalėjo užmiršti scenos klėtyje, taip ten buvo pasidarę gera; vis gailėjos per mažai pasimielavęs; nors šok ėmęs iš kalamaškos lyg ką užmiršęs, bėk artimuoju takeliu per daržus ir dar sykį pamieluok sužadėtinę, paspaudyk jos rankeles, nuglostyk petelius; tolyn drąsyn... gal net pabučiuok lūpeles, — tada tik, rodės, bus gana, būsi pilnai patenkintas ir, pasivijęs Joną, jau ramus važiuosi iki pat namų. Kazys net dukart grįžtelėjo į nutolstančią Kepelių sodybą ir, lyg iš tikrųjų pasiryžęs iššokti, ūmai išmetė vieną kojį. Ji taip ir liko ant paminos. O pats vėl panarino galvą, vėl paleido savo vaizduotę, kada Anelja bus nebe už kelių mylių nuo jo, kada ją pasigaus žmona ir šeimininke čia pat Puzionyse.

Jonas visa to, kas darėsi Kaziui, žinoma, nei pajuto, nei pamatė. Jį patį dabar lyg rėmuo ėdė, atsirūgstant visu tuo, kas atsitiko. O atsitiko kažkas nepaprastai gražu ir jauku. Iki šiol jis nieko panašu nebuvo patyręs ir nė manyti nenusimanė, kad taip gera esama būti arti simpatingos moteriškos.

Dabartinė Jono nuotaika buvo tokia, kaip klasės draugų, kur vieną ilgai laikė atsilikusiu, bent antriniu, o jis ėmė ir gavo penkiukę, net be minuso. Visiems darėsi nebepatogu, nes, net nebepadoru. O kaipgi? Buvo visi už jį didesni, prašmatnesni, o čia štai ėmė ir pasirodė visų jų mažesnių būta. Jonas, pripratęs Puzionyse pirmuoju smuiku griežti, dabar matė save toli pralenktą. Už dorą, gražų, slauną gyvenimą atpildą gauna ne jis, o jo antrininkas. Na, kas gi tai matė? Į ką tai panašu? Ir dar kokį atpildą! Jonas abuojai prunkštelėjo per nosį, lyg pajutęs neteisybės, kuriai visa savo esme protestuoja, ir nebenorėjo nė pažiūrėti į savo Kazį. O kai vis dėlto žvilgtelėjo pabuvęs, viskas jam nebepatiko: nei padėtis (Kazys vėl buvo pasilenkęs, niekur nežiūrįs, lyg jam būtų daręsi bloga ir tenka seilės varvinti), nei vėl kažin kam iškelta koja, lyg ketintų pabėgti nuo savo draugo.

„Klausyk, vakarykščias jauti!.. Vadinas, tu dabar esi laimingas? Laimėjęs „liuosą" loterijoje? O kiekgi dėjai? Nieko, ničnieko, o ištraukei pirmąjį, patį vertingąjį daiktą, kuriuo džiaugsies per amžius..." — norėjo tai prikišti draugui Kazimierui dideliu kartėliu, dideliu pavydu, tačiau netarė nieko.

Ėmė noras susirieti, susipykti, pasiskirti, pėsčiam pabaigti kelionę, o betgi nepasakė nieko, tik žadą užkando, ir taip abudu tylomis pabaigė važiuoti: Kazys vis kažin kur įsižiūrėjęs, savo ateitin, ne erdvėn, Jonas šalin pasispjaudydamas, lyg žalių ropių apsiėdęs.

— Ačiū, sveikas pavėžinęs... — trumpai tarė Kazys, privažiavus kiemus, ir, nė nebežvilgtelėjęs int Joną, įsmuko savo dalin.

— Nėr už ką... — taip pat sausai tarė Jonas, savo kieman įvažiuodamas.

Dabar jam driūktelėjo mintis, kad jis iš tikrųjų nieko nevertas, kad pirmon vieton jį statė kaimo „dėdienė" Apolonija, jo motina, savo nuopelnais, kad, jai senstant, Butkių kiemas pradės apsitraukti užmiršimo voratinkliu, kiemo vartai

pradės pamažu užsiverti, o Šnervų kiemo vartai, jaunom gyvybėm paveikus, vis plačiau atsiverti. Visa tai Jonui taip ūmai paaiškėjo, lyg jį gyvą dabar jau vedant duobėn užkasti. Karti, melancholinga rezignacija sustingino jam narius. Tačiau ką gi padarysi, jei taip turi būti ir taip esti? Lyg ne savom rankom nusikinkė arklį ir senuoju papratimu, bet jau be jokios meilės, perbraukė plaštaka jam per nugarą. Arkliukas tai aiškiai pajuto ir nebelaukdamas, kaip visados, da ūmai šmukštelėjo kūtėn. Paskui Jonas susigraudino ir pabaigė sentimentaliai:

„Ne, ką aš čia dabar... Tai juk pats Dievas atmoka draugui Kaziukui už tokį nepaprastą jo gerumą. Kas gi kitas, jei ne Jo apvaizda, pastūmėjo jį aną lemtingąją valandą svetur susitikti? Dievuli Tėveli, mergos meilumas! Nors ėmęs visą suėsk... Ne, Kazy! Dabar tu int mus nebebėginėsi — tavęs nė šunys nuo pačios nebeišlos, ir mūsų draugystei — kaput..."

Taip mintijo, o širdis kitką jam sakė:

„Nekalbėk niekų! Nei Kazys nepabus amžinai prie savo pačios prilipęs (virs gi jam kada nors kasdieniu dalyku), nei tau Šnervų vartai bus užkili. Jei Kaziams bus gera, bus ir Butkiams gera; taip, kaip ir pirma: kada Butkiams buvo gera, buvo ir Šnervoms gera".

Jonas nežinojo, jog tai jau seniai pasakyta; neis kalnas į Mahometą, tai Mahometas nueis į kalną.

Butkienė nemažai nustebo, nesulaukdama Jono įeinant. Būdavo, pirma bėga vidun pasireikštų motutei ir visų kelionės įspūdžių trumpai ištarškėtų, ar nebuvo priepuolių, ar kas negedo; paskui tik puola arklio kinkytų. Dabar gi Jonas čiupnojas aplink kinkymus, lyg pamiršęs, jog gryčioje motutė jo nekantrauja pamatyti. Butkienei tas šiaip ar taip neilgas laiko tarpeklis pasirodė pernelyg ilgas.

Bet ir įėjęs Jonas nepratarė nieko, tik atsisėdo vidusuolin, kur niekados neklastelėdavo, ir abiem rankom atsirėmė suolo, nė kepurės nenusiimdamas. Susirgo? Pametė ką? Arklį sužeidė?

— Kas gi tau, Jonai? Ar nepasisekė, kad toks išmaudytas atrodai? — tarstelėjo Butkienė neva taip sau, vos dirstelėdama per petį; iš tikrųjų gi akim, pilnom smalsumo, o širdim, pilna nerimo.

— Pasisekė, motut, — rimtai atsakė Jonas. — Daugiau pasisekė kaip buvo tikėtasi... Motut, kokia gražybė ir išmintis! Kaip tik tokia turėjai būti tamsta pati, kai buvai jauna nuotaka. Dabar Anelija Šnervienė bus kaip tamsta; kaip tamsta traukdavai visų širdis unt save, taip dabar ji trauks visų akis. Dabar jau Šnervų kiemas bus pirmas Puzionyse, nebe mūsų.

— Ar tai dėl to pratrydai? Pavydi jiems, ar ko? Tegul jiems, vaike, Dievas padeda. Mums neteks su jais varžytis. Aš turėjau ir tebeturiu sava, ji turės sava...

Butkienė kalbėjo susivaidydama, apsimesdama dievobaiminga, su Dievo valia sutinkančia; iš tikrųjų gi gerokai paerzinta: joje nenoromis prabilo pavydas. Ji juste pajuto amžinąsias tėvų ir vaikų rungtynes su aiškiu galu — laimės tie, kuriems lemta ilgiau pagyventi, vaikai. Pavydas grynai moteriškas, kurs taip šiurkščiai pas mus reiškiasi uošvės su marčia santykiuose.

Butkienė, išklausius galų gale viso išdėstymo kaip ir kas, nepajuto nė trupinėlio to džiaugsmo, kurio bent tai valandai buvo patyrę abudu bernaičiai, katras saviškai; ir to, kad mylimiausias jos Kaziukas gauna tokią vertingą žmoną: Aneljos vardas jai lyg kamščiu atsistojo gale gerklės ir nesidavė ištariamas. Butkienė niekad netarė: Anelja, Kazienė, tesakė — ji, o Jonas suprato, kas toji — ji.

Nei Jonas, nei jo motutė daugiau nieko nepramatė, nieko neįtarė, nes niekas dar nesipynė.

Kaimynų santykių pakitėjimas, pasirodė, Jono nujausta.

Baigės trys savaitės, baigės užsakai. Tuo laiku Kazys, sūkį apsukęs, bėgiojo į Kepelaitę. Vis buvo „reikalų"; o kokių, visi gerai numanė. Vis linksmesnis grįždavo iš ten, bet savo džiaugsmu nebesidalijo su savo tiek mylėta Dėdiene, kuri jam buvo bene daugiau kaip motina. Butkienė tik iš užsidegusių, karščiu paraudusių akių numanė, ko Kazys laukia, ir mokėjo viską pateisinti.

Imta ruoštis vestuvėms. Kas gi kitas, jei ne Dėdienė, turėjo Kazimierą išsvočiuoti? Ir ji ruošės į tas iškilmes tiek atsidėjus ir su tokia dabar širdžia, kaip būtų ruošusis savąjį Joniuką vesdinti; ar dar tikriau, kaip ką mylimą laidoti. Jonas važiavo malūnan, pripikliavo kvietienių, primalė miežienių, pripiešė rugienių miltų. Motutė prikepė ilgo priegalvio ančvilkalą pyragų, prikepė žąsų, apvirino kumpį, numazgojo nuo pelėsių daug geltonų kaip vaškas nekietų sūrių, kurių tokių gardžių ji viena temokėjo prislėgti. Svočia turėjo vieną kartą pavalgydinti visą veseliją, o ji būtų ją išmitinus per visas dienas, nors buvo laukiama viso iš keliolikos kiemų kaimo.

Ir buvo gi triukšmo. Trys žydai griežė, ketvirtas bajoras, miestelio amatninkas, protarpiais šėną katarinką sukė. Kaimo jaunimas pats iš savęs padarė jauniesiems iliuminaciją — visą santvarą nustatė raudonais ir baltais burokais su degančiomis viduje švieselėmis. Mergaitės dar bromą ir trobos angą vainikais apipynė. Visi ik vienam, net ir piemenėliai, gražiai, meilingai sutinkami, sočiai papenimi, gardžiu alum pagirdomi, dūko šėlo per ištisas dvi dienas. Niekas kaime neatminė, ar yra buvusios tokios linksmos, tokios simpatingos vestuvės. Gal dėl to, kad viso to triukšmo karalienė Anelja Kepelaitė buvo nepaprastai skaisti, sveikai raudona, pilnai pribrendusi, nebe vėjo patauška. Buvo rimta, o tokia moteriška šypsena, kurios gauti bernaičiai tyčia sukiojos jai prieš akis ir gavę nebegalėjo užmiršti — vis stovėjo akyse Šnervų jaunamartė. O kurs gavo dovanų, kas juostą, kas šaliką, kas stuomenis, kas rankšluostį, tų gera nuomonė apie Šnervų šeimininkę dvigubai didėjo. Visuose Puzionyse ūmai lyg pamiršo savo dėdienę Butkienę: kalbos bebuvo apie tą vieną Šnervienę. O valgė neatsivalgė — Dėdienės pyragų ir sūrių; jų gerus gabalus ji nuolat kaišiojo tai šiam, tai tam, ligi tik kuris klastelėjo suolan. Iš antros rankos sekė stiklinė ar puodelis alaus, „kad nepaspringtų".

O daugiausia dūko svotas Jonas, lyg paskutinį kartą švęsdamas savo pirmenybes: jis pavadavo tėvo nabaštiką, kuriam būtų tekę svotystės; vadinas, buvo iš tikrųjų pirmas svečias. Jis šoko su visomis, bet tykote tykojo, kada Kazys kur nuo savo draugės nusisuks; tuojau vedė šoktų Anelją ir sukė ją nepailsdamas, kol Kazys vėl pasirodė. Šoko, kalbėjo, juokavo, o Anelja taip gražiai, taip prietelingai ir tiesiai int akis jam juokės, kad visi bernai pavydėjo.

Pasibaigė vestuvės. Baigė garuoti „čiščenos" kvapai, baigė išsiskirstyti ir svečiai. Tolimieji paskiausia. Patys paskutiniai išvažiavo Kepelės. Kol važiavo per kaimą ir lauką, abudu tylėjo. Kepelė balsiai raugėjo, Kepelienė sunkiai dūsavo: abudu buvo itin sočiai pripenėti, vadinas, privalgę iki gurklio. Bet kai pasuko vieškelin, lyg prasidarė ir burnos. Abudu kartu prakalbo.

— Žinai, moč, mes ne taip būsime padarę. Kurie gi tėvai atlydi savo dukrą į anytą ir šešurą? Lyg nebekeltume pravadų.

— Sulauksime, tėvait, už savaitės, ir pravaduosin. O tiek būsime laimėję, kad žinosime Aneliotei nebūsiant čia bloga.

— Gerai sakai, Kazimieras, matos, mylės atsidėjęs. Brolis ramus ir blaivus.

Kažin koks sugrįš antras iš kariuomenės. O tėvų tikrai esama visiškai paliegusių; neilgai bepatrauks. Anyta galvos nebegrauš; net iš lovos bambėti nebegali.

— Dėkui gi Dievui, bet tik gerai! Tik toloka... Aš jau pasiilgau Aneliotės, akyse jos nebeturėdama... Per tiek metų akių nuo jos neatitraukdavau, kaip žaltienė nuo savo padėtų kiaušinių... — Ir Kepelienei trykštelėjo graudžios, nors nekarčios ašaros.

Tai pajautęs, ir Kepelė nusišniurkštė; ir jam gailestis

— Tai jau, bus nuobodu, ką ir besakyti. Žinai ką? Kad tik greičiau pareitų anasai iš kariuomenės — tuoj jį išleistume užkuriomis, o namie esąs tegul apsiimtų atmokėti Kazius, ir atsiimtume juos unt sau. Jie prisipirktų žemės, ir vėl būtume krūvoje.

Kepelienė klausė atsidėjus, visą galvą pasukus į kalbėtoją: taip jai tiko šie žodžiai; lyg vyras juos būtų išėmęs iš jos pačios širdies. Ir abudu nusiramino.

Namie po vestuvių liko taip pat jauki, saldi, net pakili nuotaika. Kazimieras vaikščiojo patenkintas, klėtin per kiemelį bėgiojo pasistriksėdamas ir visai su tuo nesislėpė: čia jis susisukę šeimyninę savo gūžtelę.

Karšinčiai buvo tikrai blogi. Tėvelis nė per didįjį viesulą nebenulipo nuo pečininko. Motutė jautės lyg ne blogiausia, net palinksmėjo, jaunamartės susilaukus. Anelja pati atnešė jai daug daug šieno lovon; padarė tikrą kinį. ligonis net nusišiepė, pasijutusi kaip pūkuose: ji visą amžių išgulėjo kietai, ant ilginių šiaudų, net ne treknų, kad ne taip draikytųsi po gryčią. Anelja dar apklojo ją sau pasisiūta vatine kaldra minkštu pirktiniu pamušalu. Buvo šilta ir prigludni. Žiūrėk, bene pirmutinė pasirodžiusi visuose Puzionyse.

— Dėkui dėkui, vaikeli, kad ligoje ir senatvėj užjauti! Tegul tau pačiai Dievulis duoda sulaukti ramios ir neskaudžios senatvės! Gera kaldra turima.

Anelja buvo patenkinta gailestingu savo apsiėjimu su ligoniu ir jos palaiminimu. Kazimieras, visa tai matydamas ir girdėdamas, saviškai padėkojo žmonai: paėmė ją už abiejų rankelių, giliai pažiūrėjo jai į akeles ir, nepasakęs už ką, saldžiai pabučiavo ją snukutin. Kazimieras buvo dėl to prisirišęs prie savo tėvelių, nors pats ir nemokėjo to jiems parodyti kuriuo švelnesniu apsiėjimu. Kaimiečiai ir nebuvo pripratę prie švelnumų; juo maloniau buvo patirti to iš moteriškų rankų.

Kurį rytą, gal trim savaitėm praėjus, Kazimieras savo motutę aptiko atvirtusią aukštelninką, akis stulpu pastačiusią; vadinas, žiūrėjo kažin kur aukštyn, bet ne kurion vieton. Šiaip jau ji visados gulėjo ant kairio šono, veidu unt gryčią, kad matytųsi, kas darosi, ir bent taip tebedalyvautų šeimos gyvenime.

— Gal atversti, motut, ant šono? — pasišovė Kazimieras.

— Nebereikia, sūneli. Bus gana. Parveskite kunigėlį mum abiem tuo pačiu žygiu. Ir bus sudieu. Gyvenkite sau sveiki santarvėje ir meilėje; rodos, ir laimėje. Gerą tau pačiutę, Kazimierėli, Dievas davė. Mokėk tik vertinti, kad ilgam nenusidėvėtų...

Kazimieras prapliupo dideliu vyrišku verksmu. Jo sielą, per visą ilgą paskutinį laiką pritvinkusią sentimento, pradūrė ne tiek motinos pasiruošimas mirti, kiek pagyrimas Aneljos. Sentimentas jai — pykštelėjo vienu didžiu spauzmu ir nutilo. Kazimieras, nieko daugiau nebesakęs, pasikinkė arklį ir išvažiavo kunigo.

Šnervienė mirė pirmoji; ją palaidojo pirmadienį. Bet jos būta ir pranašiškos: ji nusivedė į kapus ir vyrelį; tėvą Kazys palaidojo gale tos pat savaitės. Žmonėms buvo nemaža išgąsčio. Kaipgi: iš tos pat šeimos ūmai ir suklomis dvi mirtys. Nieko tačiau, kaip paprastai esti, nekaltino — visi gerai žinojo, koks geras buvo sūnus Kazimieras, kokia gera buvo ir sūnienė. Dar vadino tai laimingu nuotykiu:

atsileidę vietos jauniesiems.

Ne taip manė Kazimieras. Jam tėvai, kad ir paliegę karšinčiai, rodės tų namų palaima; jiems dalią Dievas skyrė, pavydėti neteko. Tad visą savaitę išvažinėjo visas pergeltas ir laidotuvėms pinigų nešykštėjo — buvo gi gavęs iš Kepelės visą šimtą.

Su žmona prieteliautis šiuo tarpu nebuvo nei laiko, nei nuotaikos. Bet kai nurimo ir mirties orgija, kaip pirmiau vestuvių, Kazimieras vėl visa savo siela kreipės į žmoną. Dabar jam pasirodė be galo tuščia pasaulyje.

— Žinai, Anel, aš nė mint nebeatmenu, kad motutė besikišo int ūkio dalykus. Viskas darėsi lyg savaime, gerai ar blogai; ji besėdėjo kojas pasirietus. O vis dėlto jos būta namams reikalingos. Įėjai, žiurtelėjai į lovą, kur dar gyvas žmogus, ir lyg su juo pasitarei, jam pasiguodei. Dabar štai lovoje jau tuščia, ir man duris praveriant vis smilksi per širdį...

Kazimieras dabar norėjo Aneljai guostis, ilgai kalbėti; iškalbėti jai visą savo sūnišką širdgėlą; lyg iškratyti iš savo sielos visa, kas buvo, ir pradėti ją pripildinėti kuo nauju, ko bus atnešusi su savo kraičiu žmona. Tačiau pirmąkart pasergėjo Anelją lyg neatsidėjus klausant jo sielos šnekos. Ji tai stalą šluostė, tai pečiadengtę vožinėjo. Int visą Kazimiero šneką teatsakė nenoromis:

— Taip...

Kazimieras ūmai atvėso. Jis užsigavo ir, lyg susigėdęs savo atvirumo tam asmeniui, kurs nieko bendra su juo neturi, nutraukė vos pradėtą išpažintį. Tai bus jam didžiausias apsivylimas. Kas dabar beblaškys gyvenimo debesis, kas atitrauks audrų perkūnus ir vėl paleis ant namų ramumo ir džiaugsmo saulelę?

Kazys buvo švelnaširdis, nežiaurus. Kur kitur susijaudinęs ar papykęs, nevėrė tuojau burnos, tik ėjo vidun ir čia sau ne sau, sienoms ne sienoms iškalbėjo savo širdgėlą. Aišku, kad numanė tai girdint bent vieną jam palankų žmogų — motiną ar tėvą. Motina iš lovos jam bent krunkštelėdavo, tėvas ant kito šono apsiversdavo, nors tiek pritardami jam ar protestuodami jo priešams. Nei vienas, nei antras nebūtų jam atsakęs: „Taip..."

Tai buvo pradžia viso jo gana greitai besusidarančio pragaro. Pradžia menkutė, bet sparčiai didėjanti.

Kartais pašokdavo Kazimierui noras paišdykauti. Pašvilpavęs, paniūniavęs ore, su fantazija žengdavo vidun, kur viena pati Anelja ruošinėjas; norėdavo pagauti ją glėbin, apsukti, pamieluoti; pabučiuoti — ne moterystės sąskaiton. Bet...

Kaziui ėmė aiškėti kažkoks per nemalonus „bet". Anelja buvo jam korektinga, kaip vien reikiant pačiutė, gyveno su juo kaip Dievas įsakė, nuo jokių pareigų neatsisakinėjo. Kol Kazys pirma pats savo meilę aikvojo, jis nieko tokio nepajuto. Tolyn labyn ėmė jam to nebepakakti, kažko trūkti, kažkokio meilės priedo, meilės uždaralo. Jis gi ne jautis...

Nevedęs būdamas, jis svaigo meile, skendo fantastiškuose lepnumuose. Vesdamas suokė sau visa to dar didesnį laipsnį, o kaip reikia, realioji meilė jam neduoda nė dešimtos dalies to, ko svajojo. Nejaugi ta ordinariška moterystė tiek ir teverta? Kažkuris vidaus balsas jam sakė:

"Ne visai taip. Kai meilę ant meilės krauni, jos esti daugiau; kai abi pusi meilės daugina, ji saldesnė. Viena pusė pusę tepadaro".

Juo vėso Kazys nuo pirminio meilės svaigulio, juo labiau matė, kad Anelja visai pasyvi, niekuo meilės nepakursto. Kazys klėtin ir iš klėties vaikščioti ėmė nebe paliuokomis, int savo Anelją ėmė žiūrėti lyg nustebęs ir daug ką suprasti.

Anelja buvo gaspadinė, ką ir besakyti. Šnervų kiemas gyte atgijo. Nušvito

rūmas, prašvito langai, pabaltėjo sienos. Kūtėse kone ūmai atsirado daugiau ir linksmesnio jaunimo, padrūtėjo karvės, rados daugiau pieno, su tuo ir valgis paderėjo.

Jaunus Šnervas ėmė lankyti visas kaimas. Bet kas bet kada pajusdavo reikalą int Šnervas ir eidavo. Net Kazimiero broliui, labai lėtam bernaičiui, ūmai susidarė apstinga jaunuolių draugė. Anelja visiems mokėjo gražiai, maloniai nusišiepti. Svečiui ir tiek buvo gana; net daugiau nei kurios vaišės. Jis grįžo gerai nusiteikęs, kažkuo dovanotas.

Va šitų dovanų ar vaišių vienas Kazys tenegaudavo. Anelja su juo buvo visados vienoda, rimta. Kasdieninis dalykas, sakysite? Kaip tik su tuo Kazys ir nesutiko: jis buvo pasiilgęs pasakos, kuri kasdienį daro nekasdieniu. O pasakos karaliūnaičia Anelja jam nė vieno karto nenusišiepė taip, kaip kitiems vyrams, nuo ko jiems širdys salo, o Kaziui pavydu šalo.

Lyg lyg buvę pradėję susidaryti rungtynės su Dėdiene vėl liovės: ant Šnervų kiemo ėmė niauktis, tiesa, su prodebesiais. O tuos prodebesius sudarydavo — Jonas Butkys, bent Aneljai; Kazimierui, deja, paskui dar tamsiau darėsi.

Santykiai tarp Šnervų ir Butkių nebesusidarė tokie, kokie pirma buvo. Dėdienė, išsvočiavus Kaziuką, „jos" nepamėgo. Anelja nė to tiek nesidomėjo Dėdienės ir ledų neišlaužė; ji visai nebėgiojo unt kaimynus, tai ir unt Butkius. Ir ko gi ji ten vaikščios, kad pats Jonas, sūkį apsukęs, vis pas juos, Šnervas?

Kaip senosios Šnervienės nabašninkei Butkienė būdavo gyvenimo pragiedrulis, taip dabar jaunajai Šnervienei buvo Jonas. Kaip seniau Kazys buvo Butkių šeimos narys, taip dabar Jonas tapo Šnervų šeimos narys. Jis nuolat čia maišės, aitivaru čia atsisukdamas. Kitaip nepavadinsi: int Šnervas jis visados ėjo paliuokomis, lyg jį būtų kuri gerovė ar negerovė pripūtusi ir skraidinusi. Dar durų nepravėręs jau burbuliavo, o radęs Anelją sveikinos su ja būtinai už rankų, nors kelius kartus būtų tądien matęsis, taip glaudžiai paspausdamas, jog ji tuojau nusišiepdavo jam palankumu. Niekam kitam ji tiek nenusišiepdavo. Ir Jonas mirko tirpo toje moteriškės šypsenoje. Ir ėmė vis labiau jos ilgėtis. Jis pats saule švietė toje šypsenoje ir temo, pasišalindamas iš jos; darėsi susirūpinęs ir paniuręs.

Motina Butkienė buvo prityrusi moteriškė. Ji suprato Jono linkimą prie moterų; tik jai matės jis būsiąs taip pat pasigavęs noro vesti, bedalyvaudamas Kazio vedybose. Čia piršlybos, čia sutuoktuvės, — gyvas pasiutimas. Šoko dūko, na ir įsiaistrino, tai dabar ir puldinėja jaunavedžių oru pakvėpuoti. Tik viena jai vis labiau darėsi keista, kad ir Joniukas, visados buvęs toks vaikiškai atviras su savo motute, dabar jai nieko nebepasisako, iš viso maža bekalba. Pareidamas iš Šnervų, dažniausia eidavo tiesiai savo guolin, virsdavo ir apsimesdavo norįs įsimigdyti, tik veltui: jis ilgai vartydavos, dūsaudavo, piktai nusispjaudavo, šokdavo iš miego, per miegą šnekėdavo, juokdavos ar verkdavo.

— Jonai, tu sergi nervais. Aš tau duosiu valerijono šaknelių, — pasiūlijo vieną kartą motina.

— Duok, motut, geriau katėms. Sako, jos labai mėgstančios, o man pakaks ir skysto vandens. Tokia mano liga, kaip kitų sveikata, — mėgino Jonas atsijuokauti, bet jo veidas reiškė tokią gėlą, jog motina išblyško visu veidu.

Ji ūmai pagriebė Joną abiem rankom už smilkinių ir didžiausiu išgąsčiu akyse stačiai jam į akis riktelėjo:

— Jonai, kas tau yra?.. Tuojau man pasisakyk, kas tau yr? Ko tu dabar nuo manęs ėmei slėptis?

Jonas neišlaikė to išgąstingo motinos žvilgsnio. Kažkas jo viduje ėmė ir

sugriuvo subiro, lyg koklinės krosnies perdegusios vidaus plytos ir moliai. Beliko viena luoba, o viduje nieko.

Jonas pablūdo. Jo akys pasidarė lygiai tokios pat kaip ir motinos, blikstelėjo tokiu pat pašėlusiu išgąsčiu. Jis savo delnais nusitvėrė motiną taip pat už smilkinių ir taip pat beprotiškai sukliko:

— Mama! Aš savo dūšią velniui pardaviau!!!

Motinai pasidarė ir nosis balta. Ji vieną sykį tūptelėjo,

antrą sykį tūptelėjo ir visiškai susileido aslon. Ji apalpo; ne sąmonės nustodama, o kaip anemiškas, į aukštoką kalną paėjėjęs. Akys žiūrėjo, bet išrūgų varsa, kaip ožkos. Buvo prasižiojus, lyg ką bjauraus nurijus; per abudu kraštu lūpų pasirodė nešvari seilė.

— Dievuliau, tu gi, motut, miršti! — riktelėjo Jonas kitu pablūdimu, kurs pirmąjį visai prarijo.

Tačiau neišmanė, kaipgi čia gelbėti. Gerai, kad tuo tarpu su viedrais vandens įkepėstavo tarnaitė.

— O čiagi dabar kas darosi? Dėdienė apalpo? Šliūkštelėk šaltu vandeniu veidan... — ir nelaukdama, kol Jonas taip padarys, pati pagriebusi skardinėlę šliūkštelėjo Dėdienei stačiai int akis.

Butkienė krūptelėjo, ir jos akių varsa regimai pasikeitė pirmykščia. Ji abiem rankom atsirėmė žemės ir, Jonui padedant už pažasčių, pakilo. Paskui įsitvėrus tarnaitės nuėjo prie lovos ir nieko nesakydama atsigulė. Ji rodės paskutinio vieko netekusi, nė rankos nebepakrutinanti; vieną ji pasibraukė po burna, antra bejėgė pagaliau tysojo palei šoną.

Tarnaitė prisidėjo smilį prie lūpų ir žvilgtelėjo int Joną, rodydama jam, kad reikia ligonis palikti ramybėje. Ir abudu stypčiodamu išėjo. Už durų tarnaitė pašnibždėjo:

— Nesisielok. Pasitaisys. Turėjo ko nors neišvirškinamo suvalgyti. Pagaliau moterims taip dažnai atsitinka, nė nesuvoksi, nuo ko ir kas. Aš ją prižiūrėsiu.

Jonas dėl motinos nurimo. Bet ta baisa, kuri taip nugąsdino motutę, sugrįžo jam pačiam ir taip nuėmė, kad net keliai palinko. Dabar jam pasidarė labai aišku, kodėl viskas taip darosi.

— Gelbėkite! — riktelėjo ir vienmarškinis, vienaplaukis pasileido bėgti per laukus.

— Gerai, gerai, gelbėsiu! Nėra ko bijoti... — paguodė tarnaitė, grįždama vidun, supratusi, kad Jonas motinai šaukiasi pagalbos.

O Jonas šaukės, kad kas jį patį gelbėtų. Nervinga vaizduotė kaip tik dabar jam visame aiškume parodė vieną audringą, neramią naktį, dar prieš keliolika metų, kada jam ūseliai kalos. Nuo pakilusios goslybės jis nebesižinojo kur besidėti ir ėmė savo dvasioje šauktis talkon patį velnią, kad už bet kurią kainą, net už dūšios išganymą, padėtų jam aistrą tenkinti per visą gyvenimą. Velnias regimai jo paklausė ir ėmė siūlyti moteris; bet Jonas tuo nesinaudojo, net vengė moterų draugės. O nebeišvengė, nes buvo prisiekęs.

Štai Anelja... Matyt, paskutinioji... ir velnias griebs jam atiduotą dūšią. Jis to nenori ir kuria nosies tiesumu per laukus, per pakalnę į senį kunigą.

Sujudo sukruto visa Pempynė. Šimtai didžiulių paukščių pasiryžo jį nuvilioti kiekviena kitur, neva sveikindamos:

— Gyvi gyvi gyvi!!

Jonui visiškai aišku pasidarė, kad pragarinės dvasios jį jau apsėdo. Jų šimtai, tūkstančiai, ir visos taiko jį pagriebti, vis arčiau sukas aplink jo galvą, vis giliau taiko jam į akis pasižiūrėti ir iš jo baisos pasityčioti:

"Gana gana... Mes savo išpildėm, tau moterį pavergėm, dabar ataduokš mums savo dūšią..."

Jonas griebės sau abiem rankom už pakaušio, lyg velniai dūšią būtų traukę kaip tik per pakaušį. Bet negriebė niekas. Tad pasispyrė ir briedžio šuoliais pasileido per balas, kad net skysti purvai tiško. Perbėgo dviejų kilometrų balą nė neužduseęs. Paskui pasikėlė į aukštą kalną ir ežiomis pasileido toliau, ta kryptimi, kur toli toli kyšojo du menku mediniu bažnytėlės bokščiuku.

Tai buvo „svetima", vadinas, ne tos parapijos filija, kur gyveno senelis kunigas, gal 80, o gal ir visų 90 metų, visiškai baltas, bet dar lankstus, skaisčiom akelėm ir skaisčiu protu. Jis čia pat prabuvo 50 ar 60 metų. Visi jį pažino, jam nešė intymiškuosius savo sielvartus. Pabaisus Jonui, šis tatai senelis turėjo šmėštelėt per likučius sveiko proto.

Kunigas Norkus-Narkevičius kitkart buvęs „mokytas", turėjęs aukštojo mokslo laipsnį, buvęs labai gražus ir labai gabus. Iš pradžių sparčiai žengęs aukštosios karjeros keliu, bet ūmai lūžęs, karjera pakilusi aukštyn nuo jo, mokslai išdulkėję, lyg jų nė būti nebūtų buvę, kiti užbėgę už akių, ir jis, vos bepakenčiamas vyskupijoje, atsiradęs tolimame nuošalyje, kur ten už pelkyno, kur nė vieškelio nebuvo ir vargu bau kas kiek tolimesnis tos vietos vardą žinojo. Žmonės — kurmiai; jų gyvenimėliai — kurmrausiai, ir jis pats tapęs — kurmis; nuo to laiko nebeiškišęs nosies niekur toliau, kaip tik į tas artimosios apylinkės bažnyčias, su kuriomis buvo filadelfijoje, vadinas, kits kitam talkininkavo.

Kunigas Narkevičius apžėlė, visi jį užmiršo; bendrai ir vyresnybės jau kelius kartus pasikeitė, o jie nieko nebesidomėjo. Pelnė maža, išleido dar mažiau, tai pinigų turėjo; žmonės laikė jį net turtuoliu ir už tą vieną jį begerbė. Dar tie, kuriems reikėjo „seno, išmintingo išpažinties klausytojo". Tie jį net išminčium ir geraširdžiu vadino.

Senelis buvo jau mišias palaikęs, papusryčiavęs ir dabar kiemelyje šliaužiojo, baigdamas brevijoriaus horas diurnas. Menkos moteriškai pasiūtos kapotos skvernai šlavinėjo taką. Lyg kalakutas palaidais sparnais.

Su puzionimis kunigas Norkus neturėjo nieko bendra, tai nė Butkių nepažino. Dabar, išvydęs jaunikaitį, visą apsitaškiusį, suveltais plaukais, net išsižiojo nustebimu ir lyg įbestas sustojo iš tolo. Jonas greitai pabaigė eiti į senelį, griebė ranką pabučiuoti, išmetė brevijorių; nepabučiavęs lenkės jį pakelti, bet, ūmai išsitiesdamas, savo galva skaudžiai dunkstelėjo pasmakrėn kunigui, kurs taip pat lenkės knygos pasiimtų. Jonas susigėdo, kunigas supyko ir net nusispjovė. Pempynės nuotaika iš Jono kažkur dingo. Jis vėl liko tuščias kaip kaminas ir tylėjo.

— Ko gi nori, meldžiamasis, kad toks atkurnėjai? — pagaliau pirma prabilo kunigas.

Jonas ilgai nesumojo kas atsakyti ir krypavo lyg neprakalbėdamas.

Kunigas suprato, kad čia turėjo atsitikti kas nepaprasta; tragedija, jei ne visa katastrofa; tad, užmiršęs geliantį savo smakrą, palankiai padėjo sausai išdžiūvusią savo rankelę Jonui ant peties. Jonui tuoj pagerėjo. Tuoj jis atsiminė, ko čia atpūškojęs, ir akys jam padrėko gausiu šlapumu.

— Noriu išpažinti vieną didelį grieką... ir kaip tik tamstai, dvasiškas tėveli... — pratarė pašnibždomis, akis žemyn nudūręs.

— Kodėl gi nepalaukei penktadienio ar sekmadienio? Aš tomis dienomis klausau.

— Taip jau atsitiko, tėveli... Dabar arba niekados.

Kunigas dar ko norėjo pasiteirauti, tik susigriebė tai

jau būsiant vidaus paslaptį ir, nebetaręs nieko, įėjo į savo prieangėlį, nusikabino bažnytėlės raktus, įsivedė Joną ir ranka parodė pasienį, kur stovėjo sukrypusi klausykla. O pats atsirakino zokristiją komža apsivilkti, stulą užsidėti.

Kol kunigas tai darė, kol buvo priklaupęs prieš altorių abiem pasiprašytų geros nuotaikos, Jonas ir vėl iširo. Vėl jam darėsi nebeaišku, kas čia darosi. Na, betgi reikėjo klauptis, nes kunigas jį jau peržegnojo išpažinčiai.

Jonas kluptelėjo ir ėmė kliedėti praeitim. Sakės, sakės, o klausytojas vis dar nedaug tesuvokė ir perkirto:

— Pala, pala! Ką gi tu „velniui" pasakei?

— Aš taip sakiau savo dvasioje: Velni, imkis net mano dūšią, bet tik padarytumei taip, kad bet kuri moteriška, į kurią pažiūrėsiu, tuoj būtų mano.

— Na, taip ir buvo?

— Mažne. Kurią tik mergiotę sutikau, aliai viena mane sveikino taip nusišiepdama, lyg tik imk ją. Jaunos moterys taip pat.

— Ir tu imdavai?

— Ką tokį?

— Ogi tas mergaites, moteris?

— O kam man jos?

— Nagi papaleistuvaut, paištvirkaut?

— O ką man būtų motutė pasakiusi? Oi ne, niekados, nė vienos! Aš paskui ėmiau tiesiog bijoti moteriškų, lenkiaus jų, kad nė nepamatyčiau jų palankumo.

— Ne kokio gi pikto tavo „velnio" būta. Klausyk: tu, rodos, jau vyras kaip vien reikiant, o to dar nepažinai, kad moterims pats Dievas teikia vylių patinėliui pasigauti, kaip ir kitiems gyviams: vienoms veido skaistumą, kitoms stogo grakštumą, kitoms širdies klastingumo. Tu dar toks gražus bernaitis. Tu be reikalo teikeis velnią, pats pajėgdamas jam geriau patarnauti, neg jis tau patarnavo. Bet taip jau turėjo būti: meilė eina su satanizmu.

— Kaip tėvelis sakai?

— Ogi kad bet kas pradeda mylėti tiesiog šėtoniškai. Kartais taip ir baigia. Šiais reikalais velniui vargu bau tenka sielotis, svetimomis jam jaunųjų ligomis sirgti. Tau blogiau: matau, vyreli, kad anasai berniokiškas satanizmas tau grįžta. Metas tau vesti, ir tiek. Gal jau kurią ir myli?

— Oi, myliu myliu, tėveli... Yra viena tokia, kokios kitos nėra ir būti negali visame pasaulyje! — aistringai prašnibždėjo Jonas, stipriai įsitverdamas klausyklos ir net visa burna prilipdamas prie krotelių.

— Kaip vien reikiant. Tai gerai. Stipriai mylitės, stipriai ir gyvensite. Tik žiūrėk, kad pirma su šv. Bažnyčios palaiminimu!

— O kad ji jau palaiminta su kitu...

— Šitaip. Tai blogai. Ar jau sulaužėte jos duotąją tikrajam vyrui priesaiką?

— Gink Dieve! Tai žmona geriausio mano prieteliaus, daugiau kaip brolio! — karštai paprieštaravo Jonas, net rankas prieš save ištiesdamas.

— Tai gerai. O gal ją tik myli, o ne pageidauji? Kiti vadina tai mylėti platoniškai, iš tolo. Taip būtų gerai, bent ne taip jau bloga tam kartui. Dažnai atsitinka nenusidėjusių šeimos prietelių.

Jonui buvo naujiena skirtumai tarp „myliu" ir „pageidauju": jam tai iki šiol ėjo pervien. „Myliu" dengė „pageidauju". Jam dar nebuvo parėjęs sąmoningas sumetimas antraip: pageidauju ir noriu tą moterį paveržti iš tikrojo, teisėtojo vyro.

— Tai kaipgi? — perklausė kunigas.

— Kad aš nė nežinau. Žinau tik, kad mane velnias ar kurie monai apipynė

kažkokiu tinklu ir nuolat vedžioja ten, kur arčiau jos. Aš mataus esąs galingas ją pavergti: ji man taip šviečia visa siela, visa širdim, visa savim, kad tik imk. Ir aš nieko apie nieką nebegaliu bemąstyti, tik apie ją, nei dieną, nei naktį. Kuo tai, tėveli, pasibaigs?

— Bloguoju, žinoma. Tai, vyreli, nedora, tai mirtingoji nuodėmė, nusižengimas šeštajam Dievo įsakymui: „Nesvetimoteriauk", ir devintajam: „Negeisk tavo artimo moters".

— Dagi savo prieteliaus...

— Taigi dar blogiau. Jei begali būti blogiau už nusižengimą ir be to mirtinai. Aa, mat dar ir žmonės įžeidžiami, ne tik Ponas Dievas.

— Gelbėk, tėveli! Tikrai velnias apsėdo: aš pats jį įgaliojau.

— Su „velniu", vyreli, mes apsidirbsim pigiai: berniokiškas tavo jam pasidavimas — tai vėjai. Sunkiau bus patį save nugalėti. Dievo ir Šv. Dievo Motinos nepasitelkus, neapsieis. O kad Jie padėtų, parodyk Jiems gerą valią nebenusidėti: į tą pusę ne tik nebeiti, bet nė nebežiūrėti, kol atauši ir visa užmirši. Paskui nebebus pavojinga ir atnaujinus santykius. Ir gailėkis, kad visa tai įvyko dėl tavo familiariškumo. Tai buvo neatsargu — nuolat pūsti ir be to liepsnojančią goslybę. O atgailą, kad ją atliktumei čia pat, skiriu didelę: gulkis prieš altorių kryžium (nemato niekas), ir sukalbėkime tavo intencijai Jėzaus Širdies litaniją.

Jonas tvojos į krūtinę, kad net bažnytėlė skambėjo. O į kunigo invokacijas iš pažemių atsakinėjo: „Pasigailėk, Viešpatie, manęs vargšo!" — taip aistringai ir su tokiu pasiryžimu, lyg visam amžiui išeidamas iš žmonių srities į girią.

Kunigui pakilus, Jonas apkabino jam kojas, aistringai prisispaudė prie jų savo veidu ir pabučiavo.

Kunigas net susigraudino. Pakėlė penitentą nuo aslos ir lengvai stumtelėjo jį durų link.

— Su „velniu", vyreli, apsidirbom. Jo tavo sieloj nebėra, jei ir būtų buvęs. Dabar tik laikykis vyriškai. Ištesėsi pažadą, būsi vyras, garbės vertas nugalėtojas paties savęs. Neištesėsi, anasai neblogiausias velnias sugrįš atgal septyneriopai blogesnis. Ir tada tik bus tikros bėdos. Tesaugojie tave Viešpats nuo didžiųjų nelaimių! — ir peržegnojo Joną.

Jonas dar kartą nusilenkė seneliui ir, lyg vėl atgijęs, drąsiai paržingsniavo namo.

Kunigas Norkus-Narkevičius ilgai ilgai lydėjo Joną akimis, kol visai išnyko. Paskui atsisėdo atakaitoje ant suolelio ir paskendo savo atminimuose. Buvo lyg sustingęs. Kažkam šaukė tarnaitė — negirdėjo; mylimas šuva priėjęs padėjo gražų savo snukį jam ant kelio, kad bent paglostytų — nejuto. Po kelių dešimtų metų jo paties gyvenimo drama kaip filmoje dar kartą prašliaužė per jo atminimą, parodydama visas pasėkas, sulaužytą, niekais paverstą inteligentišką jo gyvenimą, paskui menką darbo dirvą, o jis buvęs galingas kalnavertis. Dar kartą ir paskutinį pergyveno savo kryžiaus kančią ir tada teatsipeikėjo, kai akys padrėko.

— Oi varge varge, jaunystės vargeli... — sudejavo, sunkiai beatsistodamas, ir pagriebė kišenę... brevijoriaus baigti.

Motiną Jonas rado jau svyrinėjančią po gryčią, nei gyvą, nei negyvą. Nebepajėgė nė susisieloti, Jonui ūmai kažin kur dingus. Bet kai apypiečiais pargrįžo namo nurimęs, pabučiavo jai ranką ir pasisakė buvęs pas senelį Norkų, nusišiepė patenkinta, paglostė jam galvelę ir silpnu balsu pabaigė:

— Gerai, vaike, padarei. Tegul tave globoja Švenčiausioji Dievo Motina...

Jonas buvo vyras kovoti su savo velniu. Sykį nutraukęs su juo ryšius, nebeveikus buvo vėl jam pasiduoti. Šnervose jo niekas nebesusitiko. Bet ir Šnervos nesirodė Butkiuose. Nutrūko, kaip kirviu kirtus.

Nėjo ir net nebesidairė ton pusėn, kur galėjo būti — ji. Tačiau kunigas senelis apsiriko, manydamas iš Jono širdies išvaręs velnią. Jis ten tebeglūdėjo ir ėdė Joną kaip koks soliteras dieną ir naktį. Tiesiog čiulpė iš jo visą gyvybę. Nebeliko nė pusės to Jono greitumo ir džiaugsmingumo. Po kelias savaites vaikščiojo bjauriai apžėlęs, nenusiskutęs, kaip senas dėdė. O kai nusiskuto, baisu buvo pažiūrėti: paakiai pajuodo, skruostai įdubo, raudonumas dingo. Beliko vienos tos pačios gražios, mėlynos akelės, bet ir tos dabar karščiu blizgėjo kaip vilkioko.

Kazimierienė nė žodeliu neužsiminė Jono, lyg jo nė būti nebūtų buvę. O betgi visiems buvo numanu, kad ji kažko pasiilgusi. Ji taip pat sulyso, išblyško. Kitiems tai rodės paprasta: moteris bus dieni tapusi; paskui pagrožės. O Kazimieras žinojo, kad jai Dievas nieko nežada; kad ji dėl ko kito taip pabjaurėjo. Atsistos, būdavo, ties stalu ir stovi, akis įrėmus pro langą Butkių dalin — ir seka, kas ten aname kieme juda, kruta, žygiuojąs. Jonui pasirodant, ančiakiai jai tvinktelėdavo, daugiau nieko. Ji aiškiausiai nusimanė ir Joną tą patį pergyvenant kaip ir ji. Ji iš tolo matė, kuo pavirto Jonas. Nejaugi tai tas pats skaistus, linksmas, nerūpestingas piršlelis, kurį pirmą kartą įsidėmėjo Kepelėse? Nebe tas, tai aišku, visai nebegražus, tai tiesa; vis dėlto jos sielai taip pat mielas, kaip ir pirma.

Anelja Jonui tiek buvo širdį atidavusi, jog net vyro buvimo nebejautė. Tai buvo aišku Kazimierui. Jog ji daugiau linko int Joną neg int jį, tai matė, negi aklas, iš pat pradžių. Tik tam dalykui jis tyčia nedėjo reikšmės, nors širdis sakė ką kita. Manė tai būsiant paprastą pavydą ir tyčia visomis savo galiomis stengės Aneljį iš to išpainioti. Nevainodamas Aneljos, visą atsakymą vertė ant to vieno Jono. Nei Anelja vyrui Kazimierui, nei jis jai nebuvo nė puse žodžio atminę Joną, ir tai reikšmingiau buvo, neg kad būtų daug ir dažnai apie jį kalbėję. Abiem buvo aišku, nepakalbėsią abejingai.

Išėjus gultų, Anelja ilgai ilgai klūpėjo tai visiškai patamsyje, tai angoje ant slenksčio, jei buvo mėnesiena; suko rožančių, bet ar šnibždėjo žodžius, nesigirdėjo. Ir ėjo gultų, kai Kazimieras jau knarkė ar tik apsimetė miegąs. Jis matė, kaip Anelja kankinasi, palikdama jam ištikima; širdingai jos gailėjos, ne sykį ašarojo patylomis ir stengėsi kuo mažiausia naudotis oficialinėmis savo teisėmis, kad nedidėtų Aneljos pasišventimas priešingai jos palinkimui.

Ir Kazimieras džiūvo juodavo, bet vis augančia neapykanta buvusio savo draugo, kuriuo tiek kliovėsi, o vis taip nuožmiai, jam rodės, tyčia, blogais norais jam pakenkė, sugriovė taip gražiai besusidedantį jo gyvenimą, prišiukšlino Aneljos širdį ir nuo jo lūpų atitraukė teisėtą vyro taurę. Ilgą valandą tylutėliai beklūpanti patamsyje moteris buvo nekalta Jono auka. O kur ji siųsdavo savo maldos žodžius, ką savo širdyje laimindavo ar prakeikdavo, jį ar Joną, jam nepareidavo į galvą. Taip pat jis nieko neišmanė, ką dabar kenčia ir ar iš viso kenčia pats kaltininkas Jonas.

VELYKINĖ NUODĖMĖ

KAZIMIERAS IR ANELJA, NESUDARĘ GAMTIŠKAI SUSISKYRUSIO DVEJETO, ABUDU KANKINOSI LYG TANTALAI, IKI KAKLO BŪDAMI RAŠKAŽIŲ STATINĖJE, O NEGALĖDAMI JUOSE PASKĘSTI: KURI TEN NEREGIMA RANKA SLANKINO JUOS ŽEMYN, LIGI TIK PAKETINUS JŲ PASISEMTI. Ir tam nesimatė jokios išeities, jokio galo, kol priešpriešiais Butkių kieme šmišinės — Jonas. Bet galas turės būti.

Ir tapo Šnervų namuose trošku. Pamažu pamažu vėl jis ištuštėjo, nes Anelja dabar nieko meiliai nebesutikdavo. Užsinešusios rungtynės su Puzionių Dėdiene vėl nutrūko, nesudariusios Puzionims naujo vidurkio.

Nebesugrįžo tas vidurkis ir Butkiuosin, paniurus Jonui, paniurus ir Dėdienei. Kai anoje pusėje gatvės klėties angoje klupinėjo kaltininkės šešėlis, šiopus gatvės, taip pat klėties angoje, ilgai ilgai meldės, liūdnai ašarodama, viena iš daugelio Monikų — Apolonija Butkienė, vaduodama iš velnio pinklių savo Augustiną — Joną.

Ant abiejų kiemų dangus apsiniaukė, džiaugsmo ir linksmumo saulutė nebešvietė; sutirštėjo oras, lyg deguonies plaučiams pritrūko. Kaip prieš didelę audrą.

Praėjo visa gavėnia. Artinos vėlyvos Velykos. Balandžio mėnuo dar nesprogdino pumpurų, bet viskas tam jau buvo paruošta. Reomiūras atakaitoje ėmė kartais rodyti 20°, naktį vėl nukrisdamas iki —1°. Balose seniai jau klykė pempės; ore vieversiai aistringai trynė savo giesmelę, lyg skubėdami atitrinti už sugaištą žiemos laiką. Vyrai smarkiai arė vasarojui, kai ką jau sėjo. Moterys neatsidžiaugė pulkais žąsiukų, kai gaudė juos į anderę, o žąsinai, nors baisiai šnypšdami, nieko joms nedarė. Numanė galgonai, jog tai ne priešai. Velykinę atlikus, visų nuotaika buvo kuo puikiausia. Net Šnervose ir Butkiuose juoda nuotaika papilkėjo.

Kazienė svogūnų laiškais apvirino gerą puodą kiaušinių, apvirino didžiulį kumpį, šventiškai apsišvarino, o buvo gerokai apsileidusi ir mažiau matomi pašalėliai seniai šaukės jos pašluostės. Išėmus antruosius langus, tiek daug skaistumo įsiveržė vidun, jog įėjęs gavai net apsidairyti, begu tik savo gryčion pataikei. Visiems kraujas virė pavasariškai. Net sulysęs ir pajuodęs iš gavėnios bado ar iš sielvarto — niekas tuo nesidomėjo — Kazimiero veidas prašvito.

Šventąjį Didįjį Šeštadienį nebebuvo kam palikti namie — visi iškurnėjo iš vakaro bažnyčioje prie Viešpaties Grabo budėtų ir anksti, vos vos saulutei tekant, Jėzaus Kristaus prikeltų. Namie bepaliko Kazimierai. Šeimininkas, anksti kėlęs, turėjo didžiaisiais ratais nuvažiuoti visų parvežtų. Taip jau aname Lietuvos šone buvo pagerbiama šeimyna. Šeimininkė gi turėjo laukti parvažiuojant atsišutinus saldaus pieno uzboną ir gatavai pasidėjus stalan gerų valgių per septynias savaites sausų sausiausiai išpasninkavusiems.

Puzionys nuo mažiausio iki seniausio per visą gavėnią nebūdavo matę nei kruopelės, nei lašelio uždaralo. Skurdo, net gyvaplaukiais apželdami, užtat ir Velykų rytas jiems buvo begalinės reikšmės, tiesiog kūniško, ne tik dvasiško džiaugsmo, o Kristaus prisikėlimas tikrai pasikartojąs faktas, ne kokia mistiška apeiga. Antai Viešpats nukankintas guli grabe palaidotas; bet auštant šoks savo galybe iš mirties guolio ir triskart apsuks aplink bažnyčią. Tūkstantinė minia džiaugsis Jo džiaugsmu, triumfuos Jo triumfu ir ašarodami šauks: „Linksma diena mums prašvito, visi laukėm džiaugsmo šito...“ Alleluja! Brostvininkai taršk ins ir tilindžiuos visais savo ženklais ir liatarniomis, gaus visi varpai, iš

varpinės plieks kanonada, lyg švedams miestelį apgulus. Virpės visas oras, virpins nemiegojusių nervus, o gyvas tikėjimas veržte verš džiaugsmo ašaras, kad Kristus, nugalėjęs nuodėmę, nugalėjo ir pačią mirtį.

Velykos ne vieniems lietuviams, bet ir slavams „velikdienj". Bene bus tai tas vienas per visus metus rytas, kada žmonės esti tikrai švarūs, pamiršę visa žemiška.

Butkienė, taip pat visa ko paruošusi iš vakaro, su visa šeimyna pėsčia išėjo budėti, o Jonas rytą turėjo gruodu atatarkšti jų paimtų. Pieno atsivirinti buvo kelių minučių darbas, tai nė laukėjos nepaliko.

Vakaras. Viskas nutilo. Kapai, ne kaimas. Nė šunio gyvo. Kerpa pavasarinė nakties šalna. Vos aušrelei pabrėškus, kone vienu metu ištarškėjo viso kaimo vežimai šeimynų parvežtų. Pasileido ir Kazimieras Šnerva. Išvažiuodamas matė ir Jono Butkio kieme visai pakinkytą arklį, tik važiuok.

Jonas paliko paskutinis. Tai nieko — buvo dar anksti, o arklys geras, greitas. Puzionys vis visa valanda paankstina. Tik ne dėl to neišvažiavo su kitais; net pirmuoju kaip visados: jis, visą naktį nemigu prasikankinęs, buvo apsiblausęs, nerangus ir tingiai įsižiūrėjo į Šnervas. Kaip tik tuo laiku savo trobos angoje pasirodė Kazimierienė nebažnytiškai apsitaisiusi. Vadinas, jai šiemet teko pabūti namie... Jonas stulpu įsibedė vietoje ir nebepajėgė nė piršto pajudinti.

Pirmą kartą po daugelio mėnesių Jonas neišlaikė savo pasižadėjimo seneliui Norkui nė nežvilgterėti į tą pusę, kur — ji. Ir kai sykį įsibedė, nė akių nebeatitraukė, nes ir Anelja savo spryske pavirto Lotiene, ir taip pat nebeatplėšė savo akių nuo Jono. Aiškiai matės, kaip ji stovi visai be sąmonės, o prasiplėtusios akys reiškė pasiilgimą. Ne tą pasiilgimą, kurs pats puola, ieško; bet tą, kurs, savaime susidaręs žmoguje, veikia kitus, traukdamas int sau, o tam atsispirti nėra galima. Gal tai ir yra „velnio galybė" — visa tai, kas temdo išmintį ir šviesą, naikina laisvą valią ir verčia kito instinktui pasiduoti.

Jonas iš tolo matė tokias Aneljos akis. Jam pasirodė didelės, kaip „spotkelio dugnai"; juodavo iš tolo, o jose blizgėjo mainės, virte virė; tai jos vyziai pajuodavusiuose kankinimosi laiku paakiuose.

Kaip rainis šoko Jonas per gatvę. Akimirka — ir abudu buvo namelyje, kietai apsikabinę, lyg amžinai nebeišskiriamu glėbiu. Tai ir yra, kas du sudaro — viena. Bučiavosi mielavosi užtrokšdami, kvapo neatgaudami, viens antru neatsidžiaugdami, lyg jiedu būtų buvę viens antram pražuvę, o štai ir vėl susirado. Kiek atstumdami viens kitą, žiūrėjos į veidus, į akis, patikrinėjo, argi jie tie patys, ir vėl bučiavos, lyg pradžiugę, kad tikrai tie patys. Pats nežinodamas ką bedaraąs, Jonas nešiojos Anelją savo glėbyje kaip mažą vaiką tai po priemenę, tai po gryčią, lyg neturėdamas kur padėti, ir jam rodės, dabar Anelja — tai jo paties asmens auglys, didžiulė iš jo kūno išaugusi pentis, jei ir beatplėšiama, tai kirvio penčių, paliekant didelę, atvirą žaizdą. Bet tokios galybės, kuri juodu perskirtų, rodės, nė būti nėra; o jei ir būtų, tai perskirtų tik atėmusi gyvybę.

Anelja buvo pusalpė, Jonas beprotis. Tai be jokios nuovokos, be jokios sąmonės skendo gerume, kokio nei vienas, nei antras per visą savo amžių nebuvo patyrę. Šėlo, bepročiavo meilės ciklono pagauti, visai nebenumanydami laiko. O kai visa tai pasibaigė tuo, kuo visados baigiasi, tylų rytą, tik ėmus saulei tekėti, tolumoje sugaudė puikūs parapijos varpai tokiais tenorais ir baritonais, lyg choras angelų būtų pragydęs. O šūvių garsai lyg iš po žemių vos vos barbeno stiklus.

— Dievulėliau, pats Prisikėlimas! Ką mes padarėm, ką mes padarėm — Kristui

pagerbti!!! — sukliko visu balsu pirmoji atsipeikėdama Šnervienė ir puolė rankas laužydama į kluoną.

Pirma aiški jos mintis buvo — pasikarti klojime ant virvės. Pribėgo — užrakintas... Puolė daržinėn — čia virvės nebuvo. O tuo tarpu nebeteko visų savo jėgų; nervų įtempimas atslūgo ir kažin kur nugramzdo. Anelja atsitūpė ant savo kojų ir visu savo liemeniu pakniubo priekin, atsiremdama abiem rankom, lyg širdžiai supykus. Padėtis per nepatogi, bet moteriškė nebepasitaisė. Taip ir liko be jėgos, be nuovokos.

— Per patį Prisikėlimą... Per patį Prisikėlimą... — pragargaliavo užkimusiu, dusliu balsu ir Jonas; ne Jonas, tik kažkas iš Jono.

Jonas šoko savo kieman, kur tebestovėjo arklys pakinkytas, ir, nė vadžių nepaimdamas, vos vežiman įvirtęs, grikštelėjo dantim ir neregėtu smarkumu pylė baikščiam savo gyvuliui botagu per nugarą. Išgąsdintas arklys tik pasispyrė ir perkūnu ištarškino Joną iš savo kiemo nežinoma kryptim, tik ne į miestelį, kur ėjo pamaldos.

Skausmui nuo botago mąžtant, arklys vis lėtino zovadą ir ėmė risčiuoti; bet, gavęs dar žiauresnį smūgį, ėmė nešti Joną kaip pablūdęs, o Jonui matės — tai velniai jį pagrobę perkūno greitumu bogina pragaran, tik belaukti, kada praeis tie keletas akimirksnių kelionės. Ir Jonas, bejėgis į dugną sudribęs, laukė ir nieko nebenumanė.

O arklys, visas putotas ir vieko pristigęs, galva įsidūrė į šventorėlio zomatą, palei kurį buvo kartis arkliams rišti. Tai buvo kunigo Norkaus bažnytėlė. Vadinas, aplenkė dešimtį kilometrų aplink slėnį.

Ir čia jau būta po visam. Rinkelėje besimatė vienos arklių liekanos; žmonių, kaip galvon muštų, iškurnėta atsigavėtų. Dabar tik Jonas atsipeikėjo, pažino vietą ir visa visa atsiminė. Atsiminė ir paskutiniuosius praktiko kunigo žodžius, kas bus, jei netesės pasiryžimo. Netesėjimo pasėkos jam pasirodė tiek milžiniškos, jog joms panaikinti nebėra jokių priemonių. Tai ir int kunigą pulti šiuo žygiu jam nebebuvo jokio noro. Jau buvo vis tiek pat. Mena bebuvo aišku, jog namo grįžti jam nebėra ko: vis tiek jau bus ten viską patyrę ir jį nuteisę. Kurgi akis bedėsi prieš draugą, prieš motiną, prieš visą kaimą.

— Naa! — paragino savo arklį, kad toliau vežtų vis tolyn tolyn nuo Puzionių, pačian galan pasaulio.

Bet arklio neberagino. Norėjo — bėgo, nenorėjo — žingsniavo; bet tik krutėtų, nesustotų. Jonas nenumanė laiko, o diena baigės, saulė sėdos, temo tamsiai, kaip jaunu mėnesiu. Sutemus nieko aplink nebepažino, bet

nieku ir nesidomėjo. Galvą bepakėlė, kai arklys kažin kur įvažiavo ir sustojęs patenkintas paprunkštė. Protingo gyvulio, apsukus keletą mylių, pareita namo.

Kazimieras Šnerva pirmasis parskrido namo tuoj po Prisikėlimo, ligi tik apėjęs aplink bažnyčią, nerimo, ne šventiško džiaugsmo atvarytas. Beeinant procesijoje, kai varpų ir saliutų suvirpintas sugraudintas savo papratimu iš mažens kalbėjo septynius poterius, kad šiemet jo gyvybė neįkristų ar kitokių netikėtų priepuolių neatsitiktų, ūmai jam širdis ėmė ir sustojo plakusi. Tai buvo tikras ženklas, kad kas bloga atsitiko: namai užsidegė ar kas tolygu. Nusigando ir, vos vos besulaukęs galo procesijos, šoko vežiman ir pilna risčia parlėkė. Palikęs arklį, įbėgo vidun — nieko. Gryčia šalta, krosnis nekūrenta, jokių pėdsakų, kad čia buvo ruoštasi. Aneljos niekur nebuvo, nei seklyčioje, nei kamaroje, nei klėtyje.

"Pabėgo su Jonu..." — smilktelėjo jam įtarimas, nes ir Jono bažnyčioje jis nematė.

"Galą sau pasidarė..." — buvo antra mintis.

Jis tekinas nubidzeno kluonan. Pačiame take jau iš tolo pamatė kažin kokią krūvelę, kurios pirmiau ten nebuvo. Prieina, ogi tai Anelja tokioje pat padėtyje, kaip matėme.

— Aneliut dūšyt! O kas gi čia tau dabar ištiko? Susirgai, nabagėle, ar ką... — ėmė kalbėti lipšnius, meilius žodžius, kaip susirūpinusi savo vaiko sunegalavimu motina, pasiimdamas ją ant rankų bejėgę ir nešdamas gryčion. Tik dabar Anelja atsimerkė ir su nuovoka pasižiūrėjo int vyrą, kurio veide reiškėsi tai, ko ji pirma nebuvo supratusi — begalinė jo meilė, susirūpinimas ir užuojauta. Tai ją nepasakomai sugraudino. Ji viena ranka apkabino jį už kaklo ir, prisispaudusi burną prie burnos, ėmė desperatiškai kukčioti, net konvulsiškai verkti.

— Kas tave, mažulyte, nuskriaudė? Sakyk!

— Vyreli mano, Dievulio duotasai... Per patį Prisikėlimą... kada varpai gaudė... aš su Jonu...

Buvo aišku. Kazimieras išbalo kaip negyvėlis, paskui ūmai trenkė jam kraujas galvon; jis visas paraudo, lyg ką per sunkų keldamas. Paguldė Anelją, rūpestingai apklostė ir, nieko daugiau nebesakęs, išėjo pro duris. Nuėjo tarpuklėtin, pavartė skrynutėje senus gelžgalius, išsirinko vieną pakabesnį, pamėgino jį ir rankoje nešinas išėjo int Butkius, pasiryžęs užmušti Joną.

Nuėjo — irgi niekur nieko, net paklaiko. Nei Jono, nei Dėdienės, nei kurios tarnaitės. Vadinas, dar neparvažiavo.

— Nu palauk, mielas „draugai": aš tau atsimokėsiu už visą gerą, kaip tu man už prisirišimą per visą amžių.

Ir ėmė laukti, nieko burnon neimdamas. Vaikščiojo po kiemą kaip rainys narve ir vis dairės į santvarą. Sugrįžo visi kone tuo metu, kaip ir išvažiavo. O Butkių vis nebuvo. Kas gi čia gali būti? Praėjo gera valanda. Dabar tik išvydo Dėdienę beatknapsint su savo ir jo šeimyna. Vadinas, Jono nė nebūta jų parvežtų. Neiškentė ir, paėjėjęs sutiktų, prakalbino:

— O kurgi Jonas?

— Tiek ir aš jo težinau... — atsakė Dėdienė, visa nusigandusi ir nustebusi. — Turėjo gi atvažiuoti mūsų paimtų...

Butkienė apėjo namus: nei Jono, nei arklio. Vadinas, išvažiavo. Bet kur? Butkienei piga buvo iš Kazimiero veido atspėti, kad čia jam kas bloga padaryta, ir dar labiau nusigando.

Tarnaitė ėmėsi pieno virinti, atnešė mėsos. Dėdienė vos siurbtelėjusi išėjo kieman. Čia tebebuvo aiškios vėžos, išvažiuota iš kiemo, bet pasukta kitan šonan. Sugrįžo seklyčion ir atsiklaupė prieš Dievo Munką, užlaužė rankas ir prašnabždėjo:

— Prisikėlusis Jėzau, gelbėk mano vaikelį...

Ilgai klūpėjo, ilgai palangėje sėdėjo, vis žiūrėdama pro stiklą. Ir kai sutemo ir visi sugulė, ji ten pat paliko kaip statula, belaukdama paklydusio savo sūnaus. Oi ilga ilga buvo vargšei ta dienelė... Ilgesnė už tris pergyventus amžius. Galėjo stiklas prakiurti bežiūrint pro jį... Sulaukė... Kalbos nebuvo — ir be to abiem buvo aišku.

Kazimieras Jono parvažiuojant nesulaukė ar nepamatė, tai šiuo kartu jis užmušti neteko, bet pasiryžimas paliko. Jis gi buvo jau vyras, o vyro amžiaus vyriausias savumas — kerštas, kaip jaunuolio — goslybė.

Pergyventa audringa diena Jono nepataisė ar labai trumpam tepataisė. Sugrįžo jam pusiausvyra; į kraštą pasaulio dabar jo nė varu nebebūtumei išvaręs — dabar jam nebebaisu buvo nei motina, nei kaimo kalbos, nei pats

Kazimieras. Jam gera buvo būti netoliese „jos“, o kas iš to bus, tai jau vis tiek pat. Juk paskutinis galas — pragaras, velniui atiduota dūšia.

Jonas dabar vargo daugiau, negu kunigo klausydamas. Kai patyrė Aneljį jau pakilus iš patalo, jau persirgus nervų karštine, jį paėmė toks pasiilgimas, toks noras vėl sueiti, vėl džiaugtis, mieluotis, jog apie nieką daugiau nebegalėjo galvoti. Ilgėjos vargo, sviro anon pusėn, ir velnias talkininkas vis trumpiau jo stvėrės, kol įkvėpė jam tvirtą pasiryžimą — pašalinti kliūtį, Aneljos vyrą, ir pasiimti ją sau. Pasiklausti, ką ant tatai pasakytų pati Anelja, jam neparėjo galvon; jis nebuvo tiek plonų jausmų, kaip ji, kuri, sykį pasidavus savo silpnybei, gali to nebepakartoti. Toks ten jos buvo pritarimas, jog kitaip, rodės, nė nebegali būti. Kaip įvykins savo pasiryžimą, Jonas dar nesumetė, bet galvoti vis dažniau, kas dieną ėmė galvoti.

Katastrofą pagreitino pats Kazimieras. Su sergančia Anelja jis apie įvykį nekalbėjo nieko. Bet kai atguldavo, jį imdavo pilti prakaitas, pamanius, kaipgi dabar reiks gyventi? Aneljai jis tą silpnybę atleido, kaip ir pirmiau. Tik

kur laidas, kad jos širdies ir paskui neterš meilužis? Nėra ir negali būti laido. Tai nebėra nė jam gyvenimo. Jis gauna pasišalinti iš šio gyvenimo, bet nepalikti nė džiūgaujančio savo priešininko Jono.

Kurią turgaus dieną Kazimieras pasikinkė arklį važiuoti ir, pataikęs, kada Jonas ėjo per savo kiemą, pasitiko jį pasiūlijimu:

— Jonai, važiuokime pasiderėtų, kaip čia mums dabar teks verstis. Taip, kaip dabar pasidarė, gyventi nebėra galima.

Jonas matė iš Kazimiero veido visa tai geruoju nepasibaigsiant, ir jį nukratė šiurpas. Tačiau ir pradžiugino: netikėtai atėjo proga šiaip ar taip pašalinti kliūtis; tai, ko pats nesugebėjo sugalvoti. Tad nieko nesakęs greit apsivilko žiponėliu ir įsisėdo pas Kazį.

Pervažiavus savo laukus, turgun reikėjo pasisukti palei slėnį kriaušiu, aukštumomis, bet Kazimieras arklį pabaidė skersai vieškelio, žemyn slėnin, Pempynėn.

Ta Puzionių Pempynė turėjo nemaža reikšmės abiejų draugų jaunikaičių gyvenime. Tai ir jai Puzionių kronikoje tebūnie vietos.

Puzionyse buvo sakoma: artojai su savo dirvonais kaip pempės su savo balynais — viena. Gamta juos tejungia ir teskiria, vargina ir džiugina. Tai buvo teisinga, kol nebuvo „politikos“; su ja pasidarė blogiau gyventi. Jonas su Kaziu tebebuvo gamtos vaikai: jei vargo, tai laukuose; jei džiaugės, tai Pempynėje.

Buvo keleto kilometrų slėnys, kur iš visų apylinkių sutekėjo vanduo ir mažu upokšniu skubinos didesnėn upėn. Bet kol pasieks upokšnį, gausiai drėkino dideli plotą. Telkšojo balos. Augo stambios viksvos, šiukštai, daugybė kažkokių nei žmonėms, nei gyvuliams nenaudžių riebių augalų. Paskesnieji gramzdino pirmesniuosius, klojo storą durpyną. Čia kyšojo apspardyti kemsai, čia blizgėjo akivarai ar tik mažos akelės. Ateičiai turtas — kuras, dabarčiai — niekai. Nei paarsi, nei paganysi. Meta — tik gervėms perėtis, nors jos čia nestojo.

Nejaukų balyną gražiai dabino ir jaukino pakilesnėje vietoje sužėlęs lapuočių miškelis, įvairus, vešlus ir linksmas. Beržynai, alksnynai, riešutynai. Seniau, sako, ir liepynų buvę, tik ožkos juos išgraužusios ik vienai liepelei. Tačiau puzionys ir tą gražvietę teatsimindavo žiemą, kuro pritrūkę, ir vasarą, arkliams ganiavos pristigę. Pavasarį ir vasarą čia buvo tikra dykynė. Nė laukiniai per balas nebrido. Terimo tie vieni balų paukščiai, lyg tas užkampis tikrai jiems vieniems rezervuotas. Tilvikai, oželiai, dudučiai, laukinės antys. Jų būdavo daug. Tačiau visi skendo nesuskaitomuose pempių pulkuose. Kaimai tos vietos

nesisavino, tai pempės pasisavino ir sudarinėjo tam tikrą pempišką nuotaiką. Geriausiai tą nuotaiką pajusdavo ir jai pasiduodavo Jonas su Kaziu nuo pat piemenėlių metų.

— Jonai, Gimbutų pusbernis, žinai, tas abuojasai, raupsuotasai kerėbla, jam seniai būtų laikas bernauti, jau parsinešė pilnas kišenes pempių kiaušinių ir ruošias visai šeimynai kepti kiaušinienės. Tik vis dar lašinių neišsidera iš piktos šeimininkės. Duos, kur nedavus — ag ir ji pati valgys. Tai gal ir mūsų sekmadienis jau atėjo? Eiva! — kalbėjo Kazys Jonui ankstyvąjį kovo mėnesio pavasarį.

— Kiaušiniautų? Kaip patvirkę pusberniai? — tyčia paprieštaravo Jonas Kaziui, o širdis ir jam suplakė pavasariu.

— Tai medžiotų, jei ne kiaušiniautų, — papiršo Kazys, o abudu neturėjo jokio šautuvo ir per visą savo amžių jokios paukštės nebuvo nugalabiję, kaip nė vieno jų kiaušinėlio nebuvo paėmę...

Pempynėn jiedu teeidavo pabraidyti. Gerai įtaukuotais batais apsiavę, jiedu, paklusnūs pavasario sukeliamam neramumui, pirmą skaistų sekmadienį, ligi tik sugrįžę iš bažnyčios, išeidavo „kovinėn" ar „balandinėn", nelaukdami „gegužinės". Pasinerdavo pempių būriuosin ir bent dvi valandi prašokinėdavo nuo vieno kimšo ant kito, gardžiai kvatodamies, kai katras nepataikęs iki kelių įsmuko juodan kaip degutas tirštin. Murktelėjusį akin, antras traukė ar betraukdamas labiau klampino. Jau vyriukai ir vyrai taškėsi durpynėje kaip maži vaikai klane ir vėl veikiai džiūvo saulėkaitoje.

Buvo čia jauku ir įdomu kaip tikriems gamtos vaikams. Čia gūžtelė su penkiais kiaušinėliais, čia gūžtelė. Kokie jie gražūs! Gaila, kad nevalia jų pavartyti rankose, nes, nors kvapą ant jų pūstelėtą pajutusios, pempės nebetūptų ant jų ir nebeišperėtų. Vadinas, tais metais nebetektų šeimyninio džiaugsmo išvedžioti vaikučius.

O pempės! Anksčiausia suskridusios ir jau pasisavinusios tą rezervatą, sutikdavo Joną su Kaziu kaip laukinius uostinėtojus, jų kiaušinėlių išėdėjus. Baltai pilki margi didžiuliai paukščiai pakeldavo tikrą karą, kaip turgaus dieną įkaušę mušeikos, čigonėliai ar aistringi žydeliai vertelgos. Imdavo šaukti, kelti didžiausią nerimo triukšmą. Tai tuojau išgirsdavo kaimynai ir tirštais pulkais skubėdavo talkon gelbėtis. Visai neilgai trukus būrių būriai tikrais debesimis šaukė klykė:

— Gyvi gyvi gyvi! — ir puldinėjo visomis kryptimis kaip pustymo metu sniego plakai. Nekviestus nesitikėtus svečius pempės katra sau, o vis kitur viliojo nuo savo lizdelių, lydėjo nuo jų toli didžiausiu įnirtimu, raganišku temperamentu.

— Čia mūsų! Čia mūsų! Eikit sau! Eikit sau! Šalin! Šalin! Nesikiškit, kur ne jūsų! Laukan! Namo! Čia tik mes pilnateisiai piliečiai, iki penkeriopai padidėjusiu pulku išskrisime kur kitur žiemoti...

Ir liūdna būdavo Jonui su Kaziu, kai jos, nė dėkui Lietuvai nepasakiusios, pasirinkdavo kuriam laikui patogesne vietą.

O dabar sūdo diena!

— Manai, jos mūsų bijo? Kur ne! Jos tik iš mūsų tyčiojas ir negražiai pravardžiuojas, kaip nuogos moterys perenėje, iš nežinių, kas ten periasi, įlindus kuriam vyriškam.

— Jos mylis, žaidžia, klastoja, sportuoja. Kitaip rytą, kitaip dieną, kitaip vakarą.

Kažko užkrečiamo buvo tame pempių vikrume, tame maloniai skambančiame jų balse. Pempės lyg gynės, baidės, kerštavo, o jautei, kad jos tikros tavo draugės,

jei ne seselės, nieko bloga tau nevelija ir nerengia. Tad Jonas su Kaziu čia tikrai auklėjos, gerėjo, žmoniškėjo. Kaip nedrįso beginklės pempytės nuskriausti, taip juoba paskui nedrįso nė savo artimo žmogaus skriausti. Pempynėje du draugu per dvidešimt metų nepaliko nė mažiausio nuodėmės pėdsako.

Bet saulė pamažu slenka žemyn, darosi vėsu, net šalta, ir du draugu nenoromis eina sau namo, sočiai prisiviešėję pas pempes.

— Gyvos gyvos, mielos pempelės! Sveikos suskridusios! Duok, Dieve, laimingą rudenį! Čia rami vieta, čia geri žmonės, tai prašom ir kitą pavasarį!

Pempės klausos ir ramios grįžta savo gūžtelėsin. Pempelės tebesuskrenda kas pavasaris. Aiman, tų dviejų vyriokų, kuriuos čia po kelius kartus per sezoną matydavo, dabar nebemato; nebėra kas jas bepakankintų...

Kuriuo instinktu Kazys savo arklį paleido į tą mieląją Pempynę? Nejaugi nusidėti? Manau, ne. Jam iš pasąmonės galėjo smilktelėti ne tokia baisi išeitis, kaip buvo pirmiau sumetęs. Gal stipriai taikioje Pempynės nuotaikoje manė rasiąs kitokią išeitį? Mena aišku: Kazys Pempynėn pasileido nesąmoningai.

Arklys atsargiai leidos nuo stataus kriaušiaus. Kazimieras, kojį iš ratų iškėlęs kaip iššokti, vėl panarino galvą, palinko visu liemeniu priekin, lyg įsižiūrėjęs gelžį, kurią išvažiuodamas buvo įsimetęs į vežimėlį; ne apie jos pakabumą mušti jis dabar galvojo: ūmai išgirdęs pempių koncertą, visa pamiršo ir paskendo jų garsuose.

Jonas, pirma gelžies nepasergėjęs, ėmė vėl nervintis Kazio poza, kurią jau tretįkart pamato: dukart matė piršlėms važiuojant, ir vis nemoka išsiaiškinti jos tikslumo. Lyg šis menkas dalykas sudrumstė jam visą vidų ir iššaukė neregėtą pyktį, kam Kazys buvo pradžia ir galas visų jo kančių. Dabar tik jam paaiškėjo Kazį neva tiksliai įsižiūrėjusį gelžį ir lyg jau jos besiekiantį. Jonui žaibu blikstelėjo sumetimas: „Muš...“

Tad, nieko nelaukdamas, pats kaptelėjo gelžį. Kazys nesuskubo nė išsitiesti, kaip Jonas iš viso jauno vyriško vieko pylė jam su ta gelžim per pakaušį. Pakako. Ištiško kraujai ir smegenys. Jonas krauju gerte pasigėrė, ir sadistiškai gėrėdamasis:

— Še tau, še tau, še tau... — skalbė nebegyvam draugui galvą tol, kol, nervų atakai pasibaigus, pati ranka nulėpo.

Tik dabar išvydo ką padaręs. Pasižiūrėjo, pasižiūrėjo, kuo jis pavertė draugą, ir jį paėmė nepasakomas pasibjaurėjimas savo darbu. Jis ėmė iš visos krūtinės rėkti kaip jautis, užuodęs kraują; draskyti nuo savęs sukruvintus drabužius, rautis nuo galvos plaukus ir bėgti bėgti nuo tos vietos į balyną, į miškelį. Netol tebepabėgėjęs, koja užkliuvo už kimšo ir kniūpsčias parvirto.

Vėl apniko jį pempės. Rėkė šaukė, pykavo, kone palytėdamos jo savo sparnais:

— Gyvi gyvi gyvi!!!

Na, dabar tai jau tikri velniai jį sveikina. Jonas ūmai nurimo ir blaiviai atsakė:

— Gyvi gyvi... Sveiki gyvi... Nugalėjote, tai nors nesityčiokite... Vedatės, tai eime pragare pasislėptų, nes čia, žemėj, nuo nieko nebepasislėpsi.

Tai buvo paskutinieji Jono Butkio, puzionies, žodžiai, ištarti šiam pasauliui.

Velniai betgi jo nerovė; suėmė paprastoji policija ir teisė: už nematytą žiaurumą davė jam iki gyvos galvos sunkiųjų darbų katorgą ir Sibiriją.

Pirmos ir paskutinės žinios iš Puzionių buvo: Dėdienei širdis plyšo — ją užmušė apopleksija išgirdus, kas atsitiko; o Anelja Šnervienė pamišo — užkando žadą ir nebeima valgio. Tokią ją Kepelės beparsivežė unt sau.

Užkando žadą ir Jonas visoms trims dešimtims metų.

Kartais ir be velnio velniškai padaroma.

Vaižgantas NEBYLYS